

Partywise

**Kwantitatief onderzoek
naar trends in druggebruik
in het uitgaansleven – 2005**

VAD

Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw

Vanderlindenstraat 15 | 1030 Brussel | T 02 423 03 33 | F 02 423 03 34 | E vad@vad.be

www.vad.be | www.partywise.be | www.druglijn.be

Colofon

AUTEUR

Tina Van Havere, stafmedewerker VAD

REDACTIE

Else De Donder, stafmedewerker VAD

Marijs Geirnaert, directeur VAD

Jochen Schrooten, stafmedewerker VAD

LAYOUT COVER

www.whatif.be

www.epo.be

Verantwoordelijke uitgever

F. Matthys, Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

wettelijk depotnummer: D/2006/6030/21

© 2006

DE DRUGLIJN
078-15-10-20

VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw

Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

T 02 423 03 33 | F 02 423 03 34 | vad@vad.be | www.vad.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Methodiek van het kwantitatieve luik	5
Doelgroep	5
Vragenlijst	6
Procedure	6
Verwerking	6
3. Beschrijvende resultaten	7
Respons	7
◆ Vergelijking resultaten 2003 en 2005	
Demografische gegevens	7
◆ Vergelijking resultaten 2003 en 2005	
Uitgaanscultuur	8
◆ Vergelijking resultaten 2003 en 2005	
Middelengebruik	11
◆ Vergelijking resultaten 2003 en 2005	
Gezondheidsmaatregelen	17
◆ Vergelijking resultaten 2003 en 2005	
Nieuwe trends	18
◆ Vergelijking resultaten 2003 en 2005	
Patronen van gebruik	18
◆ Vergelijking resultaten 2003 en 2005	
Herkomst en tijdstip van aankoop	20
◆ Vergelijking resultaten 2003 en 2005	
Combigebruik	21
◆ Vergelijking resultaten 2003 en 2005	
Conclusie	23
4. Verschillen tussen de soorten events	25
Middelengebruik	25
Conclusie	26
5. Kenmerken van gebruikers en niet-gebruikers	27
Beroep	27
Geslacht	27
Seksuele voorkeur	27
Leeftijd	28
Frequentie van uitgaan	30
Muziekcategorieën	31
Gezondheidsmaatregelen	32
Frequentie van gebruik van illegale drugs	32
Combigebruik	33
Conclusie	33

6. Discussie	35
Middelen	35
♦ Alcohol	36
♦ Cannabis	37
♦ Xtc	39
♦ Cocaïne en speed	40
♦ GHB, ketamine, Viagra®	41
Combigebruik	42
Druggebruikers versus niet-druggebruikers	43
Link tussen uitgaanscultuur en middelengebruik	44
Betekenis van middelengebruik in het uitgaansleven	47
Maatregelen en risico's in de locatie en bij de uitgaanders	49
7. Conclusie	51
8. Bibliografie	53

1. Inleiding

Reeds jaren worden muziekstijlen gelinkt aan bepaalde levensstijlen en hiermee gepaard gaand druggebruik. Actueel zien we een verband tussen de vrije tijd van jonge mensen en middelengebruik, voornamelijk tussen uitgaan en middelengebruik. Zo stelt het Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (EWDD) dat het gebruik van drugs onder mensen die uitgaansgelegenheden bezoeken veel wijder verbreid is dan onder de totale bevolking (EWDD, 2002a). Enkele onderzoeken concluderen dat er een verband bestaat tussen drugs, muziek en nachtleven (Bellis e.a., 2002; Club Health, 2002; Riley e.a., 2001; Tossmann e.a., 2001). Dit uit zich concreet in het recreatief gebruik van uitgaansdrugs door jonge mensen.

Uitgaan betekent voor velen een moment om zich te ontspannen, zich eens goed uit te leven of gewoon met vrienden een losse babbel te hebben. De aanvaarding van genotsmiddelen is er vaak groter dan wat wettelijk getolereerd wordt en deze middelen krijgen vaak een centrale plaats in het uitgaansleven (DeVriendt, 2003).

In Vlaanderen brengen verschillende onderzoeken het middelengebruik van jongeren in het secundair onderwijs in kaart (Kinable et al., 2005; Hibell, 2004; Vereecken & Maes, 2002; Lombaert, 2005). Via de gezondheidsenquête kunnen we iets zeggen over het gebruik van alcohol, medicatie en cannabis in de Belgische bevolking (Bayingana, 2006). Daarnaast registreren diverse systemen op verschillende niveaus van de hulpverlening het profiel van de cliënten met problematisch middelengebruik (De Donder, 2004). Expliciet onderzoek naar het middelengebruik in het uitgaansleven is zeer beperkt in België. Nochtans zet men steeds meer preventie-initiatieven op in het uitgaansleven. Er is behoefte aan meer gegevens die relatief snel beschikbaar en tevens goed onderbouwd zijn. Het Partywise-onderzoek wil wetenschappelijke onderbouwing geven aan preventie-activiteiten en een zicht krijgen op het uitgaansleven en het middelengebruik van uitgaande jongeren.

Om nieuwe producten of trends in gebruik en gebruikssettings te detecteren en tevens meer inzicht te krijgen in deze fenomenen, is actiever onderzoek nodig bij potentiële gebruikers. Er is dan ook nood aan meer gevoelige methodes voor informatieverzameling, dichtbij het eigenlijke druggebruik (EWDD, 2002b).

Het gedrag van het uitgaanspubliek systematischer onderzoeken, geeft ons tevens een zicht op (nieuwe) trends in het uitgaansleven. Door de globalisering van het uitgaansleven is dit de setting die vaak het eerst in aanraking komt met nieuwe middelen of nieuwe vormen van gebruik. Het uitgaansleven onder de loep nemen, geeft ons een voorsprong om preventie en beleid af te stemmen op nieuwe trends. Om de twee jaar worden er enquêtes afgenomen bij de Vlaamse uitgaander, zodat we de evoluties van het middelengebruik en patronen van gebruik in het uitgaansleven kunnen volgen. In het jaar tussen twee bevragingssrondes organiseren we een kwalitatief luik van het trendonderzoek. Gesprekken met sleutelfiguren uit het uitgaansleven geven ons meer zicht op de context van het uitgaan en de betekenis van middelengebruik tijdens het uitgaan. Dit onderzoek geeft ons dus een zicht op trends binnen het uitgaan en middelengebruik. We spreken van een trend wanneer we uit verschillende bronnen een duidelijke, systematische toe- of afname in aard of omvang van middelengebruik waarnemen.

Doelstellingen van het trendonderzoek

- Exploratief onderzoek naar het druggebruik en de kenmerken van de Vlaamse gebruikers in het uitgaansmilieu
- Monitoring van:
 - middelengebruik, combigebruik¹, nieuwe producten, patronen van gebruik
 - kenmerken van de uitgaanders en de gebruikers onder uitgaanders
 - kenmerken van de uitgaansscènes
 - mogelijke relaties tussen de drie bovenvermelde topics
- Anticiperen op de evolutie van trends

Acties verbonden aan doelstellingen

- Aanvullende informatie aanleveren voor een brede doelgroep van professionals, intermediären, peer support organisaties, media en beleid
- Het bredere uitgaanspubliek informeren via bestaande kanalen: EWS en uitgaan en Partywise-nieuwsbrief
- Gepaste antwoorden formuleren op nieuwe trends:
 - enerzijds op het vlak van preventie, vroeginterventie en hulpverlening;
 - anderzijds op het vlak van (lokaal) beleid.

Structuur van het rapport

Voor u ligt het onderzoeksrapport van het onderzoek in het uitgaansleven naar trends in druggebruik. Hoofdstuk twee beschrijft de methodologie van het onderzoek. We gaan dieper in op de doelgroep, vragenlijst, procedure en verwerking.

Het derde hoofdstuk geeft de beschrijvende resultaten mee. Dit zijn de resultaten van alle vragen die aan bod kwamen. Per onderdeel geven we ook de vergelijking weer tussen de resultaten van 2003 en 2005.

In het vierde hoofdstuk delen we de respondenten op in de locaties waar we hen bevroegd hebben: dance events, clubs of rockfestivals. De resultaten geven weer of er verschillen bestaan tussen de respondenten van de verschillende locaties.

In het vijfde hoofdstuk gaan we op zoek naar mogelijke verbanden tussen de verschillende variabelen. Is er een link tussen muziekvoorkeur en de gebruiksfrequentie van bepaalde middelen? Gebruiken er meer jongens dan meisjes?...

In de discussie ten slotte zetten we alle belangrijkste resultaten uit het onderzoek nog eens op een rijtje en koppelen deze aan bestaande literatuur en de resultaten van het voorgaande kwalitatieve deel van het onderzoek. Als besluit formuleren we op basis van de resultaten enkele reflecties en aanbevelingen naar preventie.

Dit onderzoek was niet gelukt zonder de toestemming van de organisatoren om op hun evenement of in hun club de bevraging te organiseren. Wij willen hun bedanken voor hun medewerking. Ook de uitgaanders zelf die tijdens het uitgaan bereid gevonden werden om een vragenlijst in te vullen willen we bedanken voor hun eerlijke antwoorden.

¹ Combigebruik is het gebruiken van meerdere middelen binnen een korte tijdspanne waardoor effecten (kunnen) overlappen: een nacht, één (uitgaans-)avond,

2. Methodiek van het kwantitatieve luik

Het onderzoek naar trends in druggebruik in het uitgaansleven startte in 2003. Er werd gebruik gemaakt van vragenlijsten die Vlaamse uitgaanders invulden. Meer dan 650 uitgaanders waren bereid om de enquête in te vullen. Om meer diepgang achter de cijfers te zoeken organiseerden we in 2004 na het kwantitatieve deel het kwalitatieve deel. In 2005 herhaalden we het kwantitatieve deel. Er werd dezelfde methodologie gehanteerd als in 2003. Enkel aan de vragenlijst hebben we kleine wijzigingen doorgevoerd: toevoegen van seksuele identiteit, holebiparties als uitgaanslocatie en het gebruik van alcohol in combinatie met energy drinks.

DOELGROEP

De doelgroep van het onderzoek bestaat uit personen die uitgaan, zowel gebruikers als niet-gebruikers. De respondenten werden geselecteerd op dans- en muziekevenementen en in clubs. Het gaat hier enkel om dans- en muziekevenementen of clubs uit het Vlaamse gedeelte van België. We kozen zoveel mogelijk dezelfde evenementen en clubs als in 2003. Eén dance event werd dit jaar niet meer georganiseerd dus waren we genoodzaakt een alternatief te zoeken.

Op rockfestivals en dance events waren telkens drie onderzoekers aanwezig. In clubs slechts twee, vermits het over een kleinere oppervlakte en een kleiner aantal bezoekers gaat. Er werden gedurende twee uur mensen aangesproken om hun deelname aan het onderzoek te vragen. Het gaat hier over een a-selecte niet-representatieve steekproef. Een representatieve steekproef was niet mogelijk, vermits we geen zicht hebben op de kenmerken van uitgaand Vlaanderen.

De onderzoekers selecteerden ter plekke de respondenten. De onderzoekers zochten een plek waar weinig lawaaihinder, voldoende licht en een doorgang van mensen was. In de clubs ging het concreet over de ingang of uitgang, de toiletten, de vestiaire ... Het aantal mensen dat hier voorbij kwam, lag lager dan op de dans- en muziekevenementen. Op de openlucht dans- en muziekevenementen waren de toiletten uitgesloten, vermits daar overwegend vrouwen komen. De ingang leek ook niet aangewezen omdat mensen op een dans- en muziekevenement een plekje gaan zoeken en dan pas rustig blijven staan. De respondenten moesten ook de mogelijkheid krijgen om de vragenlijst ongestoord in te vullen, dus werd er een plek gezocht waar ze even opzij konden staan of zelfs zitten.

Wanneer de onderzoekers hun posities hadden ingenomen, werd elke vijfde passerende persoon gevraagd een vragenlijst in te vullen. In clubs op een rustige avond vroegen de onderzoekers elke derde persoon of zelfs iedereen. Want als er weinig bezoekers zijn, duurt het een tijdje vooraleer een vijfde bezoeker passeert. Er werd dus altijd een bepaalde systematiek gebruikt waardoor de persoonlijke voorkeur van de onderzoeker werd uitgesloten.

Uit de verslagen van de onderzoekers blijkt dat elke vijfde of derde persoon vragen om deel te nemen niet steeds gemakkelijk door te voeren is. Soms beperken de fysieke aspecten van het evenement de plaats waar de onderzoeker ging staan en is er niet echt sprake van een voorbijgang van de bezoekers. De mensen lopen door elkaar in alle richtingen en de onderzoekers vallen niet op tussen de andere uitgaanders. De keuze om onderzoekers niet te laten opvallen, was om het aantal uitgaanders die nieuwsgierig zijn en zelf een vragenlijst willen invullen te beperken.

Wanneer uitgaanders toestemden kregen ze een vragenlijst, clipboard en pen mee om zelf in te vullen. Door praktische beperkingen (beschikbaarheid van materiaal) konden er telkens drie uitgaanders tegelijkertijd een vragenlijst invullen. Uit de verslagen van de onderzoekers merken we bijna altijd een constante van drie respondenten. Het maximum aantal personen per uur werd dus bevestigd.

Anderstaligen of personen met een Nederlandse nationaliteit werden geweigerd. Vermits het hier gaat om een Nederlandstalige vragenlijst konden anderstaligen deze niet invullen. Verder is dit onderzoek beperkt tot de Vlaamse populatie.

Ook mensen die zichzelf aanboden om een vragenlijst in te vullen werden geweigerd: een bias door zelf-selectie² is dus uitgesloten. Deze mensen werden wel geturfd door de onderzoekers.

VRAGENLIJST

De vragenlijst uit het onderzoek van 2003 werd opnieuw gebruikt. De samenstelling hiervan werd gebaseerd op bestaande vragenlijsten (Hacourt, 2002; Riley e.a., 2001; Tossmann e.a., 2001; Calafat e.a., 1999; Calafat e.a., 1998; Vercaigne & Walgrave, 1995). Via gesloten en enkele open vragen werden de respondenten bevraagd over demografische gegevens, hun middelengebruik, wanneer en met wie ze gebruiken, bij wie en wanneer ze hun drugs kopen, combigebruik, gezondheidsmaatregelen en trends in het druggebruik.

In 2005 werden er enkele aanpassingen in de vragenlijst doorgevoerd op basis van de resultaten van het kwalitatief onderzoek van 2004. Zo kwam uit de interviews naar voor dat de gayscene en GOA-parties³ gerelateerd zijn aan meer middelengebruik. Wat alcohol betreft vertelden de sleutelfiguren dat de combinatie van sterke drank met energy drinks meer voorkwam en dat uitgaanders meer dronken voor ze uitgingen. In de vragenlijst van 2005 werd rekening gehouden met de resultaten uit de interviews, bv. toevoeging van de vraag over seksuele voorkeur.

PROCEDURE

We vroegen de toestemming van organisatoren en eigenaars van verschillende dans- en muziekevenementen en clubs om de enquêtes op hun locatie op te nemen. Geen enkele organisator weigerde, mede doordat VAD dubbele anonimiteit garandeerde en de positieve ervaring met het onderzoek in 2003. De respondenten vulden de vragenlijsten volledig anoniem in. De namen van de clubs en dans- en muziekevenementen worden niet in het rapport opgenomen.

VERWERKING

De antwoorden werden in een Acces-file ingebracht, waarna dit bestand getransporteerd werd naar SPSS 13.0. Dit rapport geeft de resultaten van de verwerking met SPSS.

² Foutenmarge die kan ontstaan doordat mensen die zichzelf aanbieden (zelf-selectie) een bepaalde mate van interesse vertonen.

³ Feesten waar voornamelijk GOA-trance gedraaid wordt. Deze feesten hebben vaak een illegaal karakter.

3. Beschrijvende resultaten

In dit gedeelte bekijken we de resultaten van de vragenlijst die werd afgenomen in de zomer van 2005, zonder deze resultaten verder te onderwerpen aan andere analyses of te zoeken naar verbanden. Dit is met andere woorden de weergave van de antwoorden van de respondenten op alle vragen. Verdere analyses en verbanden komen in hoofdstuk 4 en 5 aan bod. Verder beschrijven we bij elk onderdeel de vergelijking tussen de resultaten van het onderzoek in 2003 en in 2005.

RESPONS

702 vragenlijsten werden ingevuld tijdens vijf avonden en twee namiddagen. 359 personen weigerden een vragenlijst in te vullen. We hebben dus een response rate van 66.2%⁴. 43 personen kwamen zichzelf aanbieden om een vragenlijst in te vullen (= zelf-selectie), maar dit werd niet toegelaten. 270 anderstaligen werden aangesproken om deel te nemen. Opvallend hierbij was dat voornamelijk op de grote dance –events de meeste anderstaligen voorkwamen. Dance-events trekken een internationaal publiek aan.

De onderzoekers hadden de indruk dat de mensen voornamelijk weigerden omdat ze in groep rondliepen en ze hun vrienden anders zouden kwijtspelen. Verder bleek dat het thema drugs ervoor zorgde dat de mensen sneller geneigd waren om een vragenlijst in te vullen.

Om de betrouwbaarheid van de antwoorden van de respondenten te checken, werd er in de lijst van verschillende middelen een fictieve drug opgenomen, namelijk NTSC. Van de respondenten die deze vraag invulden met een ander antwoord dan ‘nooit gebruikt’ kunnen we veronderstellen dat ze de rest van de vragenlijst ook niet correct hebben ingevuld. 32 respondenten (4,6%) meldden het gebruik van NTSC en zijn bijgevolg uit de analyses geschrapt. De verdere analyses zijn gebaseerd op gegevens van 670 respondenten.

♦ Vergelijking resultaten 2003 en 2005

Het aantal uitgaanders die deelnamen aan het onderzoek is in 2003 en 2005 ongeveer hetzelfde. Dit zal ook het maximum aantal respondenten zijn dat we kunnen bereiken met de gehanteerde methodologie.

Tabel 1: aantal respondenten in 2003 en 2005

	2003	2005
Respons	666	702
bruikbare vragenlijsten	645	670

DEMOGRAFISCHE GEGEVENS

Om een zicht te krijgen op karakteristieken van het ruime uitgaanspubliek en van diegenen die hierbij drugs gebruiken, werden enkele persoonlijke gegevens gevraagd: geslacht, leeftijd, seksuele voorkeur, woonsituatie en werk.

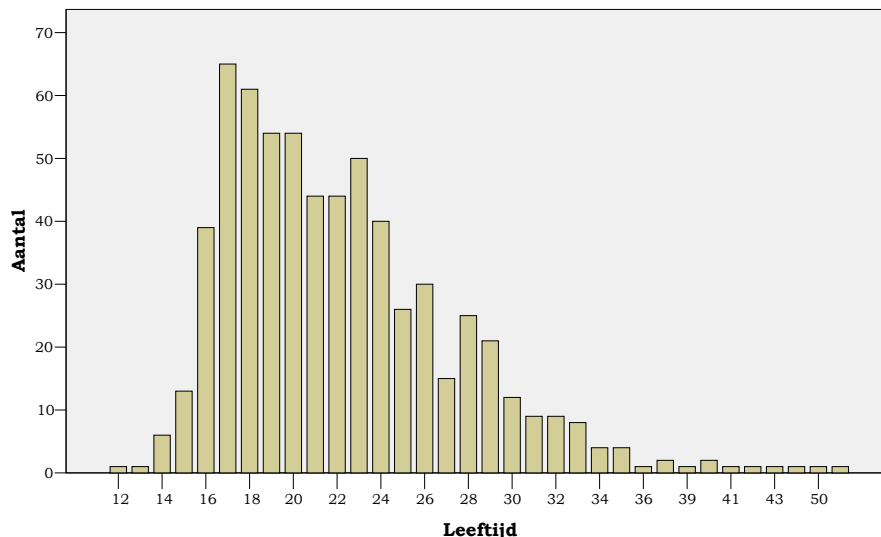
449 mannen (67,9%) en 212 vrouwen (32,1%) vulden een vragenlijst in; 9 personen vulden hun geslacht niet in.

Een gevolg van de interviews in het kwalitatieve onderzoek, is de opname van de vraag over seksuele identiteit. 92,6% van de respondenten noemt zichzelf hetero-, 4,0% homo- en 3,4%

⁴ Van één avond hebben we geen gegevens. Om dit op te vullen werd het gemiddelde van de overige zes dagen berekend.

biseksueel. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 22 jaar en 8 maanden ($M = 22.7$, $sd = 5.4$) met als minimum en maximum respectievelijk 12 jaar en 11 maanden en 52 jaar en 5 maanden. Er waren niet veel respondenten ouder dan 30 (7%).

Grafiek 1: Leeftijdsverdeling van de respondenten

Bijna de helft van de respondenten is nog student (46,2%): drie vijfde hiervan is student zonder meer. Twee vijfde van de studenten werkt tevens om wat bij te verdienen. Bijna de helft van de respondenten (49,6%) heeft een job: 41,0%⁵ heeft een vaste job, 4,7% werkt en studeert erbij. Iets minder respondenten hebben een tijdelijke job (3,9%). 3,5% van de respondenten is werkloos. Het grootste deel van de bevroegde uitgaanders woont nog bij zijn of haar ouder(s) (63,2%). 15,9% woont alleen, 11,3% bij een echtgenoot of partner en 8,7% bij een vriend(in) of vriend(in)en.

♦ Vergelijking resultaten 2003 en 2005

De groep van respondenten in 2005 is iets ouder dan de respondenten in 2003 (t-test; $p < 0.05$). De overige categorieën geven geen wezenlijke verschillen over de jaren heen.

UITGAANSCULTUUR

De uitgaanscultuur is zeer gedifferentieerd. Er bestaan verschillen in de settings (cafés, discotheken, clubs,...) waar wordt uitgaan, maar ook de muziek is van uiteenlopende aard. Enerzijds zijn we geïnteresseerd in de kenmerken van de respondent met betrekking tot het uitgaan zelf. Anderzijds bestaat er een algemeen vermoeden dat uitgaan gerelateerd is aan druggebruik (Bellis e.a., 2002; Club Health, 2002; EWDD, 2002a; Riley e.a., 2001; Tossmann e.a., 2001; Calafat e.a., 1999; Van Havere e.a., 2004; Van Havere e.a., 2005). Reden genoeg dus om zowel de uitgaanscultuur als het druggebruik van de respondenten van dichtbij te bekijken. In de eerste plaats werd er gevraagd naar de favoriete muziekgenres, waar de mogelijkheid bestond om meerdere muziekstijlen aan te kruisen. Een selectie van zestien muziekcategorieën werd opgenomen in de vragenlijst die een vrij volledig overzicht geven van de brede waaier aan muziekgenres in het uitgaansleven. Ten tweede vulden de respondenten ook de frequentie van bezoeken aan verschillende uitgaansgelegenheden in de laatste dertig dagen in. Vermits het hier

⁵ Van de totale respondentengroep.

om een momentopname gaat, moet dit met de nodige voorzichtigheid bekeken worden: dertig dagen voorafgaand aan het eerste bevragsingsmoment viel midden in de examenperiode; dertig dagen voor de laatste bevraging viel samen met de vakantieperiode (waarin meer festivals en events worden georganiseerd dan in de winterperiode). En vermits er heel wat studenten in onze populatie zitten, is dit een gegeven dat we niet uit het oog mogen verliezen. Dit zou de resultaten kunnen beïnvloeden in die zin dat de frequentie van het uitgaan bij de tweede groep hoger zal liggen.

Tabel 2: Percentage respondenten naar favoriete muziekstijlen

<i>Muziekstijl</i>	<i>%</i>
Techno	54,6
Rock	48,4
Electro	36,4
House	36,2
Pop	35,0
drum & bass	35,0
hiphop of rap	25,7
Disco	23,3
Funk	20,2
progressive	19,6
latino of R 'n B	19,3
Metal	19,0
salsa	16,3
goa-trance	16,3
hardcore	13,6
surf	10,9

In de vraag naar de favoriete muziekgenres is techno de meest gekozen muziekstijl (54,6%), gevolgd door rock (48,4%). 36,4% van de respondenten duidt electro aan als favoriet genre, 36,2% house en 35,0% pop (tabel 2).

Een meerderheid van de respondenten (86,8%) gaat op café (tabel 3). De gemiddelde frequentie van cafébezoeken per persoon is 8,3 keer op 30 dagen. Vervolgens gaat 56,3% van de respondenten naar fuiven met een gemiddelde frequentie van 3,0 keer tijdens de laatste dertig dagen. Festivals worden door 54,9% van de respondenten bezocht. De frequentie ligt hier lager, namelijk 1,8 keer. Discotheekbezoeken worden ook door een groot deel van de respondenten vermeld, met een gemiddelde van 3,6 per persoon per maand. De frequentie ligt hier dus hoger dan bij festivals.

Concerten en jeugthuizen worden door minder respondenten bezocht. Toch blijft het nog een groot deel van de respondenten dat naar deze settings gaat. Hoewel jeugthuizen door minder respondenten bezocht worden, blijkt de gemiddelde bezoeksfrequentie hier toch hoog te liggen namelijk 4,6 keer per persoon per maand.

Uit het kwalitatief luik van dit onderzoek in het uitgaansleven bleek dat het zinvol was om ook te polsen naar de aanwezigheid op GOA-feestjes en holebiparties. Maar deze worden door een heel beperkt aantal respondenten bezocht.

Tabel 3: Percentage respondent(en) dat uitgaat naar gelegenheden en gemiddelde bezoeksfrequentie

<i>uitgaanslocatie</i>	<i>% en aantal respondenten</i>	<i>Gemiddeld aantal bezoeken (sd) in de voorbije 30 dagen</i>
café	86,8 (561)	8,3 (7,0)
fuiven	56,3 (369)	3,0 (3,2)
festivals	54,9 (358)	1,8 (2,8)
discotheek	49,1 (325)	3,6 (3,6)
concert	36,1 (234)	2,3 (3,1)
jeugdhuis	26,6 (174)	4,6 (5,9)
GOA-feestjes	5,2 (35)	2,3 (3,6)
holebiparties	1,9 (13)	1,7 (1,2)

Muziekcategorieën opdelen

Om de analyses te vereenvoudigen hebben we de muziekstijlen in categorieën ondergebracht. We bekeken eerst inhoudelijk wat er samen kon horen en gingen vervolgens de interne samenhang na:

1. zuiderse en funky muziek: salsa, latino en r'n'b, hiphop en rap, disco, funk ($\alpha = 0,76$)
2. dance: house, progressive, techno, electro, drum & bass, goa-trance ($\alpha = 0,6$)
3. rock: rock, surf, metal, hardcore, pop ($\alpha = 0,5$)

De nieuwe categorieën kregen een nieuwe score, waarbij een hoge score duidt op een sterke voorkeur voor het hoofdgenre en een lage score op een geringe voorkeur. Zo zal iemand die geen enkele muziekstijl uit die bepaalde muziekcategorie heeft aangeduid een score 5 hebben voor die categorie (met uitzondering van dance waar de scores één hoger liggen), wie 1 muziekstijl heeft aangeduid krijgt score 6. De mogelijke maximumwaarde (de respondent die alle vijf of zes muziekstijlen onder een categorie heeft aangeduid) heeft score 10 of 12 in het geval van dance. In onderstaande tabel (tabel 4) staan de gemiddelde scores van de respondenten die minstens één van de muziekstijlen aangeduid hebben bij de muziekcategorieën.

Als we naar de frequentietabellen (tabel 4) van deze muziekcategorieën kijken dan zien we dat de categorie dance het grootste aantal respondenten heeft: 81,3% duidt één of meerdere van de tot deze categorie behorende muziekgenres aan. Bij rock is dit 66,1% en bij de mengeling van zuiders en funky muziek is dit 51,8%.

Tabel 4: Percentage respondent(en) en gemiddelde score bij de drie muziekcategorieën

<i>muziekcategorie</i>	<i>percentage en aantal respondenten (n)</i>	<i>gemiddelde score (sd)</i>
dancemuziek	81,3 (523)	8,0 (1,6)
rockmuziek	66,1 (425)	6,3 (1,2)
zuiderse en funky muziek	51,8 (333)	6,1 (1,3)

⁶ Waarden tussen 0.60 en 0.69 worden omschreven als 'moderate' (Robinson e.a., 1991).

♦ Vergelijking resultaten 2003 en 2005

In 2005 merken we dat er meer respondenten deelnemen aan het onderzoek met een voorkeur voor rockmuziek (mann-whitney; $p < 0.05$). Dancemuziek blijft de nummer één en is ook populairder geworden (mann-whitney; $p < 0.05$).

Tabel 5: Vergelijking tussen 2003 en 2005: muziekcategorieën

<i>muziekcategorie</i>	<i>2003</i> <i>%</i>	<i>2005</i> <i>%</i>
dancemuziek	75,2	81,3*
rockmuziek	56,8	66,1*
zuidse en funky muziek	57,2	51,8

Het aantal respondenten dat in 2005 de laatste dertig dagen een café, discotheek of jeugdhuis bezocht, blijft bijna hetzelfde als in 2003. Een groter aantal gaat nu naar fuiven en een kleinere groep in vergelijking met 2003 naar festivals (t-test; $p < 0.05$).

Tabel 6: Vergelijking tussen 2003 en 2005: frequentie van uitgaan in de laatste dertig dagen

<i>uitgaanslocatie</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>Gemiddeld</i> <i>aantal</i> <i>bezoeken in de</i> <i>voorbij 30</i> <i>dagen</i> <i>2003</i>	<i>Gemiddeld</i> <i>aantal</i> <i>bezoeken in de</i> <i>voorbij 30</i> <i>dagen</i> <i>2005</i>
café	82,0	86,8	9,1	8,3
fuiven	46,2	56,3*	2,9	3,0
festivals	72,6	54,9*	1,8	1,8
discotheek	48,5	49,1	3,5	3,6
concert	29,0	36,1	2,4	2,6
jeugdhuis	25,7	26,6	5,2	4,6

MIDDELENGEBRUIK

Onder middelen verstaan we in dit onderzoek zowel legale als illegale drugs. We hebben er bewust voor gekozen om geen onderscheid te maken tussen deze categorieën.

De vraag over het middelengebruik bestond uit een tabel met achttien producten, waarbij telkens naar de gebruiksfrequentie werd gevraagd. Deze lijst is gebaseerd op gekende en nieuwe producten.

Alcohol, weed/hash, xtc... zijn gekende drugs. In het verdere rapport spreken we over cannabis wanneer we weed/hash bedoelen.

Ook medicatie hebben we opgenomen in de lijst: *opwekkende medicatie* en *kalmeringsmiddelen*. *Energy drinks* zijn drankjes zoals Red Bull® en Black Booster®. Deze drankjes bevatten geen alcohol, maar wel stoffen die stimulerend werken, zoals cafeïne, taurine of guarana. Uit de interviews die in het kader van dit onderzoek plaatsvonden in 2004, kwam naar boven dat alcohol meer en meer gemengd wordt met energy drinks. In onze vragenlijst hebben we de proef op de som genomen en alcohol in combinatie met energy drinks als categorie opgenomen. Dit is dus verschillend van de vragenlijst in 2003. *Smartdrugs* is een overkoepelend begrip dat diverse categorieën van producten omvat. Sommige van deze producten hebben een stimulerende, kalmerende of bewustzijnsveranderende werking. Smartdrugs worden vaak voorgesteld als een natuurlijk, gezond en veilig alternatief voor illegale drugs.

Met nieuwe producten bedoelen we *GHB*, *ketamine* en *Viagra®*. Uit de literatuur blijkt dat deze producten steeds meer voorkomen in het uitgaansleven (Degenhardt & Dillon, 2003; Winstock, 2003; Korf e.a., 2002). Door deze toe te voegen aan onze lijst kunnen we dit nagaan.

In de media en onder de uitgaanders wordt GHB vaak verkeerdelijk liquid xtc of vloeibare xtc genoemd. Verkeerdelijk omdat het product noch farmacologisch, noch effectmatig gelijkenissen vertoont met xtc. Hoewel gebruikers bij het innemen van een lage dosis GHB een gevoel van welbehagen ondervinden (zoals bij xtc) werkt GHB totaal anders dan xtc. GHB hoort bij de groep van kalmerende middelen. Xtc is een stimulerend middel. Actueel wordt dan ook vaker ‘vloeibare’ als synoniem voor GHB gebruikt.

Tabel 7: Frequentie van middelengebruik (in %)

	<i>Nooit gebruikt</i>	<i>Ooit, maar niet het laatste jaar</i>	<i>1 x per maand of minder</i>	<i>Meerdere malen per maand</i>	<i>1 x per week</i>	<i>Meerdere malen per week</i>	<i>Dagelijks</i>
Alcohol	6,5	4,0	11,6	20,7	17,0	33,5	6,7
Energy drinks	26,1	15,8	27,5	12,8	8,8	6,8	2,1
Alcohol in combinatie met energy drinks	40,6	15,4	20,2	11,4	6,8	4,6	0,9
Cannabis	41,9	19,7	11,8	6,1	3,0	5,9	11,6
Xtc	72,6	11,6	9,4	2,9	2,0	0,8	0,8
Cocaïne	77,4	10,3	7,0	2,6	1,5	0,6	0,6
Smartdrugs	78,8	13,0	5,2	1,4	0,9	0,5	0,3
Speed	81,8	11,2	3,3	1,7	0,9	0,5	0,6
Kalmeringsmiddelen	84,8	9,9	2,9	1,1	0,5	0,5	0,5
Opwekkende medicatie	86,2	8,8	2,3	1,2	0,5	0,5	0,6
Psilo's/paddo's	79,4	16,1	3,5	0,5	0,2	0,0	0,5
Poppers	85,2	12,1	1,4	0,8	0,5	0,0	0,2
LSD	89,8	7,9	1,4	0,5	0,2	0,0	0,3
Ketamine	95,5	2,9	0,3	0,8	0,3	0,2	0,2
Viagra®	97,4	0,9	0,8	0,0	0,0	0,2	0,8
GHB	92,1	6,2	0,9	0,3	0,0	0,2	0,3
Heroïne	97,9	1,1	0,3	0,0	0,2	0,2	0,5

Om het overzichtelijker te maken geven we de resultaten ook geclusterd weer.

De tabel hieronder neemt enkele categorieën samen:

- niet-gebruik: nooit-gebruikt en ooit, maar niet het laatste jaar
- occasioneel gebruik: 1 keer per maand of minder; meerdere malen per maand
- regelmatig gebruik: 1 keer per week; meerdere malen per week; dagelijks

Tabel 8: Frequentie van middelengebruik in drie categorieën (in %)

	<i>Niet gebruik</i>	<i>Occasioneel gebruik</i>	<i>Regelmatig gebruik</i>	<i>Totaal laatstejaarsgebruik (occasioneel + regelmatig gebruik)</i>
Alcohol	10,5	32,3	57,2	89,5
Energy drinks	41,9	40,3	17,8	58,1
Alcohol in combinatie met energy drinks	56,0	31,7	12,3	44,0
Cannabis	61,6	17,9	20,6	38,4
Xtc	84,2	12,3	3,5	15,8
Cocaïne	87,7	9,6	2,7	12,3
Smartdrugs	91,8	6,5	1,7	8,2
Speed	93,0	5,0	2,0	7,0
Kalmeringsmiddelen	94,7	4,0	1,4	5,3
Opwekkende medicatie	95,0	3,5	1,5	5,0
Psilo's/paddo's	95,5	3,9	0,6	4,5
Poppers	97,3	2,1	0,6	2,7
LSD	97,7	1,8	0,5	2,3
Ketamine	98,3	1,1	0,6	1,7
Viagra®	98,3	0,8	0,9	1,7
GHB	98,3	1,2	0,5	1,7
Heroïne	98,9	0,3	0,8	1,1

De resultaten worden besproken in dalende volgorde wat betreft het totaal gebruik van het laatste jaar (tabel 7, 8).

Alcohol wordt door bijna alle respondenten gebruikt: slechts 6,5% zegt nooit alcohol gedronken te hebben. 57,2% van de respondenten drinkt regelmatig alcohol. 40,2% drinkt meermaals per week tot dagelijks alcohol (dagelijks: 6,7%).

Energy drinks komen op de tweede plaats: 58,1% heeft het laatste jaar energy drinks gedronken en 26,1% heeft het nooit gedronken. De occasionele gebruikers hebben met 40,3% de bovenhand. Regelmatig gebruik van energy drinks ligt heel wat lager (17,8%). 44,0% heeft in het laatste jaar alcohol en energy drinks gecombineerd, de meesten occasioneel namelijk 31,7%.

Op de vierde plaats komt *cannabis*. Cannabis werd door 41,9% van de respondenten nooit gebruikt. 38,4% van de respondenten gebruikte het laatste jaar cannabis waarvan 11,6% dagelijks. Dit is bijna dubbel zoveel als het dagelijks gebruik van alcohol.

Xtc staat op de vijfde plaats wat betreft het laatstejaarsgebruik. 72,6% van de respondenten heeft nooit xtc genomen. 11,6% heeft het ooit, maar niet in het laatste jaar gebruikt. 15,8% van de respondenten gebruikte het laatste jaar xtc: 12,3% occasioneel en 3,5% regelmatig.

Meer dan drie vierde van de respondenten geeft aan nooit *cocaïne* gebruikt te hebben. Hetzelfde geldt voor *smartdrugs*, *speed* en *psilo's of paddo's*.

Iets meer dan 10% van de respondenten gebruikte ooit *cocaïne* maar niet in het laatste jaar. Het laatstejaarsgebruik circuleert rond de 12%. Het grootste aandeel gebruikt occasioneel en maar een beperkte groep regelmatig.

Smartdrugs vertoont hetzelfde beeld: 78,8% heeft nooit smartdrugs gebruikt, terwijl 13,0% vermeldt het ooit gebruikt te hebben, maar niet in het laatste jaar.

Speed werd door 7% van de respondenten in het laatste jaar gebruikt. Het regelmatig gebruik is beperkt tot 2%.

Kalmeringsmiddelen werden door 84,8% van de respondenten nooit gebruikt en de andere frequenties blijven ook beperkt. Het gebruik van *opwekkende medicatie* komt beperkt voor: 86,2% heeft nooit opwekkende medicatie gebruikt en 5,0% vermeldt laatstejaarsgebruik.

Psilo's/paddo's worden in het laatste jaar door 4,5% gebruikt.

2,7% van de respondenten geeft aan in het laatste jaar *poppers* gebruikt te hebben: occasioneel gebruik is goed voor 2,1%. 12,1% gebruikte poppers ooit, maar niet in het laatste jaar en 85,2% nooit.

LSD wordt nog minder gebruikt. 89,9% heeft het nooit gebruikt en 7,9% ooit, maar niet het laatste jaar.

Ketamine werd slechts door 4,5% aangeduid, waarvan het merendeel bij ooit, maar niet het laatste jaar. Het gebruik van *Viagra®* komt weinig voor: 97,4% heeft het nooit gebruikt.

Bijna 8% heeft ooit *GHB* gebruikt, waarvan 6,2% ooit, maar niet het laatste jaar. Het gebruik van heroïne is zeer beperkt.

Over alle middelen heen blijkt dat 44,2% van alle respondenten in het laatste jaar een illegale drug gebruikt heeft. Hiervan gebruikt 38,4% cannabis.

♦ Vergelijking resultaten 2003 en 2005

Het lijkt dat er over het algemeen een kleine daling van bijna al het laatstejaarsgebruik is (met uitzondering van een aantal middelen). Maar als we verder toetsen op significantie (chi-square $p < 0.05$), dan blijkt enkel het laatstejaarsgebruik van alcohol, cannabis, speed, psilo's of paddo's en GHB te dalen. Ketamine stijgt lichtjes, maar blijft beperkt.

Tabel 9: Vergelijking tussen 2003 en 2005: middelengebruik

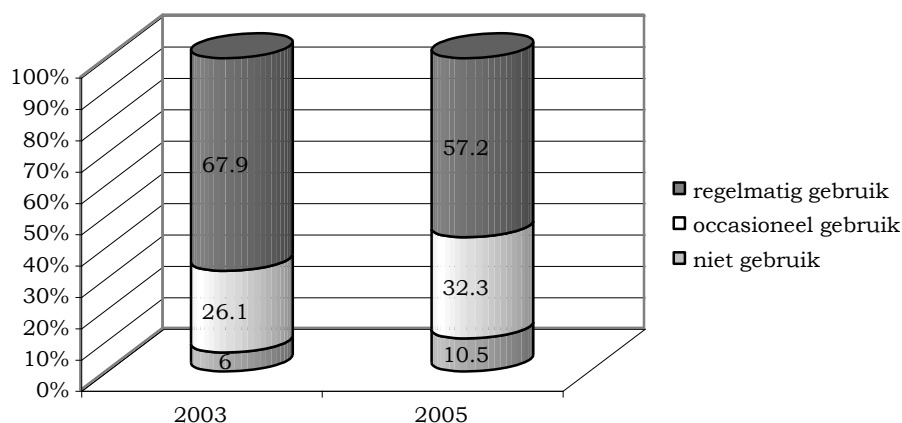
<i>laatstejaarsgebruik</i>	2003	2005
Alcohol	94,0	89,5*
Energy drinks	60,1	58,1
Alcohol in combinatie met energy drinks	n.v.t.	44,0
Cannabis	48,5	38,4*
Xtc	18,9	15,8
Cocaïne	11,3	12,3
Smartdrugs	9,6	8,2
Speed	9,7	7,0*
Kalmeringsmiddelen	6,6	5,3
Opwekkende medicatie	6,1	5,0
Psilo's/paddo's	9,3	4,5*
Poppers	3,7	2,7
LSD	2,1	2,3
Ketamine	1,0	1,7*
Viagra®	2,4	1,7
GHB	2,0	1,7
Heroïne	1,5	1,1

n.v.t.= niet van toepassing

We bespreken hier de voornaamste significante verschillen verder in detail.

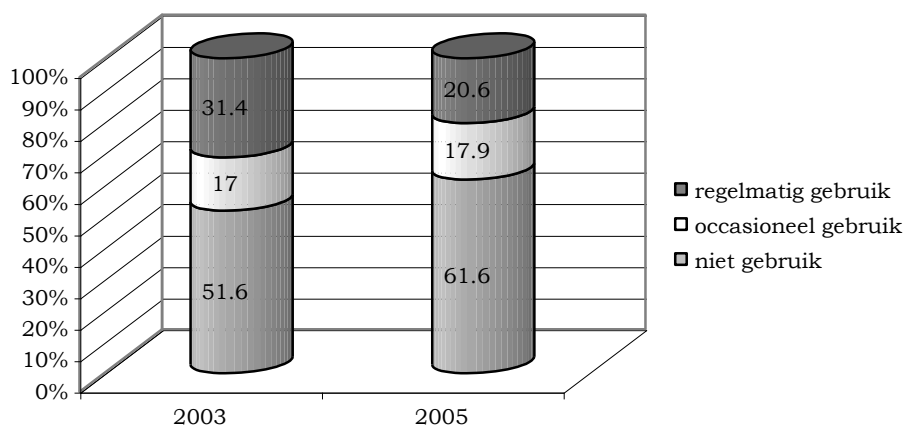
Zoals eerder gezegd is het niet-gebruik van alcohol gestegen tussen 2003 en 2005. Bekijken we het alcoholgebruik van de respondenten in detail, dan merken we dat het regelmatig gebruik gedaald is en het occasioneel gebruik gestegen (grafiek 2).

Grafiek 2: Vergelijking alcoholgebruik 2003 en 2005

Cannabisgebruik vertoont een duidelijke stijging van het niet-gebruik en een daling van het regelmatig gebruik (grafiek 3).

Grafiek 3: Vergelijking cannabisgebruik 2003 en 2005

Als we nog gedetailleerder kijken, dan zien we dat het dagelijks gebruik van cannabis in de groep uitgaanders van 2005 (11,6%) veel minder voorkomt dan bij de uitgaanders van 2003 (20,0%) (zie bijlage 1).

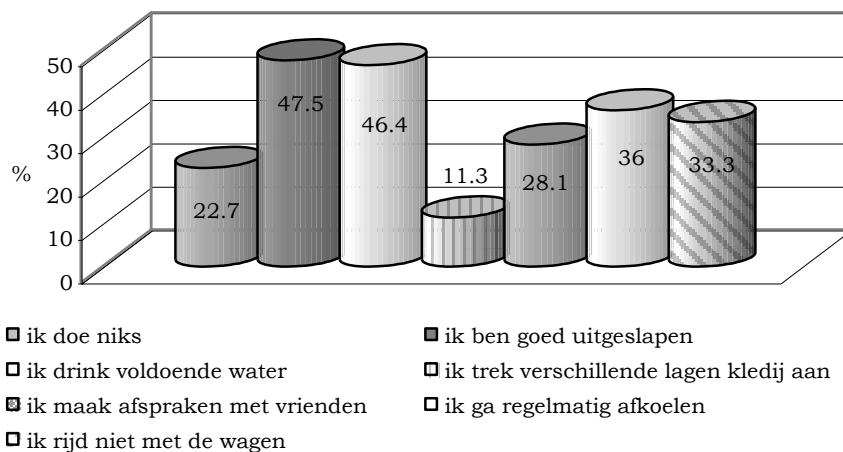
In het verdere rapport worden kalmeringsmiddelen, opwekkende medicatie, psilo's/paddo's, poppers, viagra®, LSD, GHB, heroïne en ketamine niet verder in detail besproken (= middelen onder 7% in het laatstejaarsgebruik in 2005).

GEZONDHEIDSMAAATREGELEN

In hoeverre zijn de respondenten zich bewust van de risico's die samengaan met het uitgaan, met druggebruik op zich, met de combinatie drugs en uitgaan en hoe anticiperen ze hierop? Deze vraag werd zowel aan gebruikers als aan niet-gebruikers gesteld. Iedereen die uitgaat kan met uitgaansaspecten geconfronteerd worden die tot gezondheidsproblemen kunnen leiden.

We selecteerden de meest relevante maatregelen en de respondenten konden aankruisen wat voor hen van toepassing was.

Grafiek 4: Gezondheidsmaatregelen

Eén vijfde van alle respondenten geeft aan niets te doen om gezondheidsproblemen te voorkomen (grafiek 4). De twee meest voorkomende maatregelen die getroffen worden zijn 'goed uitgeslapen zijn' (47,5%) en 'voldoende water drinken' (46,2%). 36,0% probeert problemen te voorkomen door regelmatig af te koelen, 28,1% maakt afspraken met vrienden en 33,3% rijdt zelf niet met de wagen. Slechts 11,3% trekt verschillende lagen kledij aan. 15 personen vermelden dat ze voldoende eten of vitamines nemen.

♦ Vergelijking resultaten 2003 en 2005

Vergelijken we de gezondheidsmaatregelen die de respondenten in 2003 aanduiden met deze van 2005 dan merken we twee noemenswaardige verschillen op. Voldoende water drinken en niet meer met de wagen rijden duiden de respondenten in 2005 vaker aan dan in 2003 (chi-square; $p < 0.05$).

Tabel 10: Vergelijking tussen 2003 en 2005: gezondheidsmaatregelen

	2003	2005
ik doe niks	22,4	22,7
ik ben goed uitgeslapen	49,6	47,5
ik drink voldoende water	41,2	46,4*
ik trek verschillende lagen kledij aan	8,7	11,3
ik maak afspraken met vrienden	28,8	28,1
ik ga regelmatig afkoelen	38,3	36,0
ik rijd niet met de wagen	26,8	33,3*

NIEUWE TRENDS?

We vonden het belangrijk om een (open) vraag in de vragenlijst op te nemen die de mogelijkheid biedt om opvallendheden omtrent drugs, druggebruik,...neer te schrijven die respondenten niet in de vragenlijst kwijt konden. Deze 'trends' kunnen ons een aanwijzing geven van nieuwe evoluties.

25,4% heeft een nieuwe trend ingevuld. Bij één vierde (24,0%) van deze groep gaat het over cannabis en voornamelijk dat het gebruik gestegen zou zijn of dat het veel gebruikt wordt. Evenveel antwoorden gaan over cocaïne, voornamelijk het stijgend gebruik van cocaïne. 22% heeft het over alcohol. Hier zijn de antwoorden niet zo éénduidig: één derde gaat over de combinatie van alcohol met energy drinks of met frisdrank. Ook het gebruik door de jongere doelgroep van alcopops of andere sterke drank wordt genoemd. Ouderen zouden dan weer meer bier drinken. 9,0% heeft het over xtc en voornamelijk over het stijgend gebruik ervan. Nochtans spreken enkelingen dit tegen. Dit is natuurlijk een perceptie van de respondenten hoe zij de realiteit ervaren.

De respondenten merken dus een stijgend gebruik van verschillende middelen op. Los van bepaalde middelen begint men volgens de respondenten ook steeds vroeger en gebruiken steeds meer jongeren middelen. Andere trends die opvallen is de normalisatie van druggebruik, het onverstandiger uitgaan en eigen grenzen niet kennen.

♦ Vergelijking resultaten 2003 en 2005

Vergelijken we de trends die de respondenten zelf aangeven dan zien we dat het in grote lijnen over dezelfde middelen gaat: cannabis, cocaïne en xtc. Trends over alcohol zijn in 2005 vaker aan de orde dan in 2003. Het combigebruik werd dan weer vaker benoemd in 2003.

PATRONEN VAN GEBRUIK

Het is niet enkel belangrijk om te weten welke middelen gebruikt worden, maar ook wanneer en met wie de gebruikers dit doen. Dit geeft ons niet alleen een beter beeld van de gebruiker, maar ook een eerste indicatie van risicogedrag (Calafat, 2001; de Bruin e.a., 1999). Gebruiken ze voornamelijk voor, tijdens of na het uitgaan? Zijn er verschillen tussen de middelen? Welke drugs gebruikt men voornamelijk individueel of in groep?

De respondenten konden meer dan één keuze aankruisen. Het totaal per middel kan dus meer dan 100% zijn.

Tabel 11: percentage alcoholgebruik voor, tijdens en na het uitgaan van respondenten die alcohol gebruiken

	<i>Voor het uitgaan</i>	<i>Tijdens het uitgaan</i>	<i>Na het uitgaan</i>
Alcohol	44,4	94,9	19,4

Van alle respondenten die alcohol drinken, gebruikt bijna iedereen dit tijdens het uitgaan, maar ook bijna de helft voor het uitgaan (tabel 11).

De volgende gegevens werden enkel berekend voor de mensen die het *laatste jaar illegale drugs* (inclusief cannabis) gebruikt hebben.

Tabel 12: Percentage middelengebruik voor, tijdens en na het uitgaan (n) van laatstejaarsgebruikers van illegale drugs

	<i>Voor het uitgaan</i>	<i>Tijdens het uitgaan</i>	<i>Na het uitgaan</i>
cannabis	57,2 (135)	58,1 (137)	57,6 (136)
xtc	20,4 (22)	88,0 (95)	6,5 (7)
speed	37,0 (20)	61,1 (33)	11,1 (6)
cocaïne	41,6 (32)	58,4 (45)	26,0 (20)

Bekijken we eerst de totaliteit, dan zien we dat de meeste middelen (xtc, cocaïne en speed) voornamelijk tijdens het uitgaan gebruikt worden (tabel 12). Cannabisgebruikers gebruiken cannabis in gelijke mate voor, tijdens en na het uitgaan.

Bijna alle xtc-gebruikers slikken xtc tijdens het uitgaan (88,0%). Xtc-gebruik voor en zeker na het uitgaan komt minder vaak voor.

De meeste speedgebruikers gebruiken speed tijdens het uitgaan (61,1%). Toch gebruikt ook een aanzienlijk deel (37,0%) voor het uitgaan. Na het uitgaan komt het gebruik minder vaak voor. Het gebruik van cocaïne komt meer voor tijdens het uitgaan (58,4%) dan voor en na het uitgaan (resp. 41,6% en 26,0%). Cocaïne onderscheidt zich van de twee andere stimulerende drugs door een vrij hoog gebruik na het uitgaan en ook voor het uitgaan in vergelijking met xtc.

Tabel 13: Percentage gebruik van middelen individueel en in groep (n) van laatstejaarsgebruikers van illegale drugs

	<i>Enkel individueel gebruik</i>	<i>Enkel gebruik in groep</i>	<i>Gebruik zowel individueel als in groep</i>
cannabis	11,4 (26)	56,8 (130)	27,9 (64)
xtc	17,0 (17)	66,0 (66)	8,0 (8)
speed	20,4 (11)	50,0 (27)	9,3 (5)
cocaïne	24,3 (17)	48,6 (34)	14,3 (10)

Al deze middelen (cannabis, xtc, speed, cocaïne) worden voornamelijk in groep gebruikt (tabel 13). Gebruik zowel individueel als in groep komt in mindere mate voor en is het hoogst voor cannabis. Cocaïnegebruikers gebruiken meer dan de andere enkel individueel.

♦ Vergelijking resultaten 2003 en 2005

De uitgaanders van 2003 gebruikten cannabis meer tijdens het uitgaan en na het uitgaan in vergelijking met de respondenten van 2005. Ook speed werd toen meer tijdens het uitgaan gebruikt (tabel 14). De overige categorieën zijn vergelijkbaar.

Tabel 14: Vergelijking tussen 2003 en 2005: Percentage middelengebruik voor, tijdens en na het uitgaan (n) van laatstejaarsgebruikers van illegale drugs

	<i>Voor het uitgaan</i>		<i>Tijdens het uitgaan</i>		<i>Na het uitgaan</i>	
	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>
cannabis	59,2	57,2	71,0*	58,1*	67,1*	57,6*
xtc	20,0	20,4	94,3	88,0	6,7	6,5
speed	42,3	37,0	84,6*	61,1*	19,2	11,1
cocaïne	44,3	41,6	63,9	58,4	41,0	16,4

Cannabis, xtc en speed werden in 2003 door de respondenten meer individueel gebruikt. Cocaïnegebruik kwam in 2003 vaker voor in groep dan in 2005.

Tabel 15: Vergelijking tussen 2003 en 2005: Percentage gebruik van middelen individueel en in groep van laatstejaarsgebruikers van illegale drugs

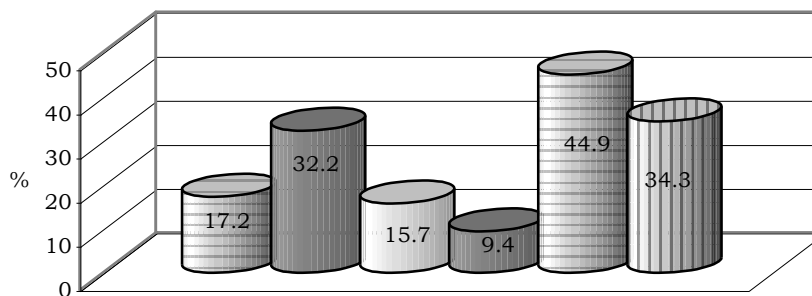
	<i>Individueel gebruik</i>		<i>Gebruik in groep</i>	
	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>
cannabis	49,0*	39,3*	85,7	84,7
xtc	43,3*	25,0*	70,0	74,0
speed	50,0*	29,6*	68,8	59,3
cocaïne	36,2	38,6	87,2*	62,9*

HERKOMST EN TIJDSTIP VAN AANKOOP

Met deze vraag willen we enerzijds weten waar de respondenten hun drugs kopen en anderzijds of ze dit tijdens of niet tijdens het uitgaan doen. Men gaat ervan uit dat kopen bij een vaste dealer of voor het uitgaan een belangrijke voorzorgsmaatregel is om gezondheidsproblemen te vermijden (DIMS, 2003; de Bruin e.a., 1999). Het risico is beperkter doordat men op een bewuste manier zijn drugs koopt.

Ook hier kon de respondent meerdere antwoorden aankruisen en is de som van de percentages dus groter dan 100%.

Grafiek 5: Herkomst

- ☐ ik koop niet zelf
- ☐ ik koop bij vaste dealer
- ☐ ik koop steeds bij een wisselende dealer
- ☐ ik kweek zelf
- ☐ ik koop bij vrienden
- ☐ ik koop in een coffeeshop

17,2% geeft aan zijn drugs niet zelf te kopen (grafiek 5). 44,9% van de laatstejaarsgebruikers koopt bij hun vrienden en 34,3% in een coffeeshop. Een kleiner aandeel van de respondenten koopt bij een vaste dealer (32,2%).

Tabel 16: Percentage koopgedrag (n)

<i>Tijdstip van aankoop</i>	<i>%</i>
enkel tijdens het uitgaan	21,0 (47)
enkel buiten het uitgaan	65,6 (147)
beide	13,4 (30)

Beduidend meer respondenten geven aan 'enkel buiten het uitgaan' te kopen (65,6%) dan 'enkel tijdens het uitgaan' te kopen (21,0%) (tabel 16).

♦ Vergelijking resultaten 2003 en 2005

Er zijn geen duidelijke verschillen ($p < 0.05$) tussen het koopgedrag van de respondenten in 2003 en 2005 (tabel 17).

Tabel 17: Vergelijking tussen 2003 en 2005: koopgedrag

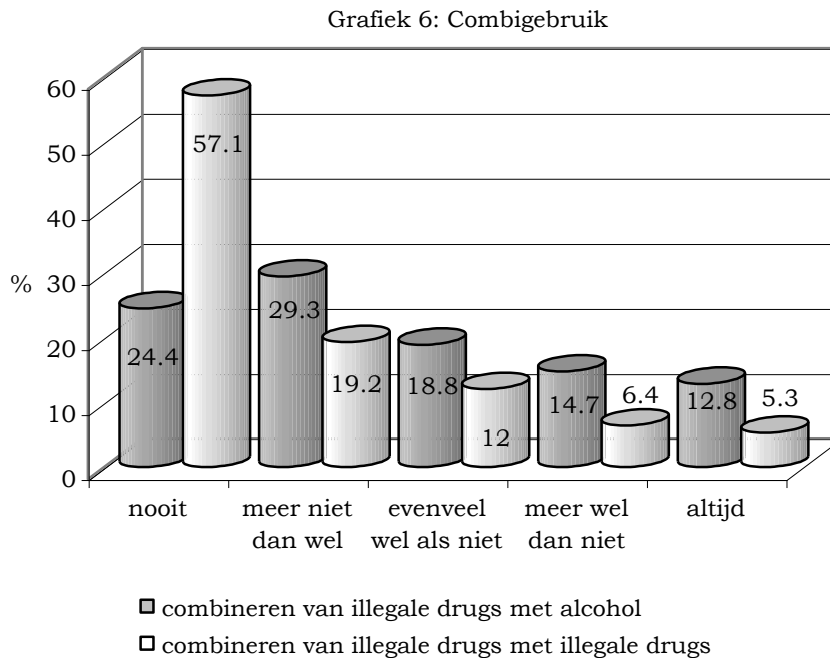
	<i>2003</i>	<i>2005</i>
ik koop niet zelf	13,1	17,2
ik koop bij vaste dealer	28,5	32,2
ik koop steeds bij een wisselende dealer	19,3	15,7
ik kweek zelf	n.v.t.	9,4
ik koop bij vrienden	42,3	44,9
ik koop in een coffeeshop	38,7	34,3
ik koop tijdens het uitgaan	37,7	34,4
ik koop niet tijdens het uitgaan	80,8	79

COMBIGEBRUIK

Combigebruik is het gebruik van meerdere middelen tijdens één moment. Dit moment kan een nacht zijn, een avond, ... Hierbij is vaak het ene middel nog niet uitgewerkt, terwijl men al een tweede inneemt. Deze combinatie kan, naast de beoogde effecten, ook onvoorspelbare effecten teweegbrengen (Laudens, 2005). In de literatuur merken we op dat recreatieve gebruikers steeds meer verschillende middelen combineren op één uitgaansmoment (Winstock, 2003; Nabben & Korf, 2000; Calafat, 1999). Dit heeft verschillende redenen. Men wil:

- het effect van het ene middel versterken door er een ander effect aan toe te voegen;
- een bepaald effect intensifiëren;
- een bepaald effect dempen;
- de effecten in balans brengen.
- of men doet het uit gewoonte.

De vraag over combigebbruik bestaat uit twee delen: enerzijds werd gevraagd naar het combinatiegedrag van alcohol met illegale drugs en anderzijds naar de combinatie van illegale drugs met andere illegale drugs. Respondenten konden aankruisen of ze nooit combineren, meer niet dan wel, evenveel wel als niet, meer wel dan niet of altijd. Dit geeft ons een idee hoeveel respondenten combineren en krijgen we zicht op de frequentie waarmee deze groep combineert.

24,4% van de laatstejaarsgebruikers van illegale drugs geeft aan nooit 'illegale drugs met alcohol' te combineren en iets meer dan de helft (57,1%) geeft aan nooit 'illegale drugs met andere illegale drugs' te combineren (grafiek 6). Bij het combineren met alcohol wordt 'meer niet dan wel' het vaakst aangekruist (29,3%). Bijna de helft (46,3%) van de gebruikers die in het laatste jaar illegale drugs gebruikten combineren regelmatig (overige categorieën samen) alcohol met illegale drugs.

42,9% combineert verschillende illegale drugs. Bij het 'combineren van illegale drugs met andere illegale drugs' blijkt dat één op de vier (23,7%) regelmatig combineert wanneer ze gebruiken. Het combineren van illegale drugs met alcohol komt dus meer en frequenter voor bij de respondenten dan het combineren van illegale drugs met andere illegale drugs.

168 respondenten antwoorden op een open vraag welke middelen zij meestal combineren. Bij 86,0% van deze groep komt alcohol voor in de opgegeven combinatie. Cannabis maakt deel uit van de combinatie bij 66,0% en xtc bij 31,0%. De meest voorkomende combinaties zijn alcohol en cannabis (61,0%), en alcohol en xtc (22,0%).

In een tweede vraag vroegen we naar andere combinaties die de respondenten af en toe gebruikten. In 59% van de antwoorden kwam alcohol voor, xtc bij 54% en cannabis bij 52%. Cocaïne werd door 30% van de combigebruikers genoemd. Ook bij de combinaties die soms gebruikt worden zijn de meest voorkomende: alcohol en cannabis, en alcohol en xtc. Cannabis en xtc en de combinatie alcohol, cannabis en xtc komen ook regelmatig voor in deze groep van antwoorden.

♦ Vergelijking resultaten 2003 en 2005

Het combigebbruik verschilt niet tussen de respondenten van 2003 en 2005.

Tabel 18: Vergelijking tussen 2003 en 2005: combineren van alcohol met illegale drugs

	2003	2005
Nooit	23,1	24,4
meer niet dan wel	30,8	29,3
evenveel wel als niet	19,5	18,8
meer wel dan niet	12,7	14,7
Altijd	14,0	12,8

Tabel 19: Vergelijking tussen 2003 en 2005: combineren van illegale drugs met andere illegale drugs

	2003	2005
Nooit	52,5	57,1
meer niet dan wel	21,6	19,2
evenveel wel als niet	11,8	12,0
meer wel dan niet	5,9	6,4
Altijd	8,2	5,3

CONCLUSIE

In totaal hebben we 670 ingevulde vragenlijsten verzameld die geldig zijn voor verdere analyses. De proefgroep heeft een gemiddelde leeftijd van 22 jaar en 8 maanden, is voornamelijk hetero en bestaat uit 449 mannen en 212 vrouwen. Iets minder dan de helft is nog student en iets minder dan de helft heeft een job. Twee op de drie woont nog bij zijn ouders. De groep van respondenten is vergelijkbaar met deze in 2003. Enkel de leeftijd geeft een verschil: in 2005 ligt de gemiddelde leeftijd iets hoger.

Wat de uitgaanscultuur betreft, geeft iets meer dan de helft van de respondenten techno als muziekvoorkeur op. Vier vijfde van de respondenten duidt één van de muzieksoorten onder de categorie 'dance' als voorkeur aan. In de laatste dertig dagen bezochten meer dan vier op de vijf cafés. Fuiven komen op de tweede plaats als meest frequent bezocht. Festivals volgen kort achter de fuiven. Discotheken worden door minder respondenten bezocht, maar de frequentie van bezoeken ligt hoger dan bij festivals. Dit kan te maken hebben met het feit dat discotheken vaker open zijn en er maar een beperkt aantal festivals is.

Dance- en rockmuziek zijn bij de uitgaanders van 2005 nog populairder geworden. Een groter aantal gaat nu naar fuiven en minder uitgaanders bezochten festivals in 2005.

Alcohol blijkt nog steeds de meest gebruikte uitgaansdrug te zijn. Dit halen we niet enkel uit de cijfers over het gebruik per product, maar ook binnen het combigebbruik komt alcohol op de eerste plaats. Meer dan de helft van de respondenten gebruikte in het laatste jaar minstens één maal per week alcohol. Het laatstejaarsgebruik van alcohol is gedaald in vergelijking met 2003. Er wordt minder regelmatig gedronken en iets meer occasioneel. Bijna iedereen die energy drinks gebruikt, drinkt dit occasioneel of regelmatig in combinatie met alcohol. Bijna de helft van alle respondenten heeft in het laatste jaar een illegale drug gebruikt en dit is vergelijkbaar met 2003. Bijna iedereen van deze groep gebruikte *cannabis* occasioneel of regelmatig.

Meer dan één op de tien gebruikt dagelijks *cannabis*. Dit is bijna het dubbele van het dagelijks gebruik van *alcohol*. Bekijken we het regelmatig gebruik dan merken we dat alcohol toch meer dan het dubbele van cannabis scoort. In vergelijking met 2003 is het laatstejaarsgebruik van cannabis duidelijk gedaald. Dit heeft voornamelijk te maken met de daling in regelmatig gebruik. Eén zesde van alle respondenten heeft in het laatste jaar *xtc* gebruikt, één op de acht *cocaïne*. Het gebruik van *xtc* en *cocaïne* vertoont ongeveer hetzelfde patroon. Het gaat voornamelijk om occasioneel gebruik.

Bij speed zien we dat het gebruik beperkt blijft tot experimenteren (ooit, maar niet in het laatste jaar) en dat het gebruik in vergelijking met 2003 licht gedaald is.

Het gebruik van de nieuwe producten zoals GHB, ketamine en Viagra® blijft, in deze steekproef, beperkt. Ook het gebruik van medicatie blijft beperkt.

Eén op de vijf geeft aan niets te doen om gezondheidsproblemen te voorkomen. 'Goed uitgeslapen zijn' en 'voldoende water drinken' zijn de twee meest voorkomende voorzorgsmaatregelen. Voldoende water drinken en niet meer met de wagen rijden worden in 2005 vaker aangeduid door de uitgaanders dan in 2003.

Bij de open vraag over nieuwe trends zijn vooral het stijgend gebruik van cannabis en cocaïne opvallend in tegenstelling tot de resultaten van de enquêtes. Ook alcohol wordt opvallend frequent genoemd; voornamelijk het combineren van alcohol met frisdranken of energy drinks. Dit kwam minder ter sprake in 2003.

Iedereen die alcohol drinkt, doet dit ook tijdens het uitgaan. Van de respondenten die in het laatste jaar illegale drugs gebruikt hebben, blijkt dat ze hun drugs voornamelijk tijdens het uitgaan en in groep gebruiken. Speed en *xtc* worden duidelijk minder gebruikt na het uitgaan. Dit kan te maken hebben met de effecten van deze middelen die niet gewenst zijn na het uitgaan (bijvoorbeeld bij het slapen gaan). Toch is er nog een vrij groot percentage dat ook na het uitgaan cocaïne gebruikt. Een mogelijke verklaring kan zijn dat dit gebruikers zijn die nog moeten rijden of werken (Boys e.a., 1999). Cocaïne is snel uitgewerkt en zal geen invloed hebben op het inslapen in tegenstelling tot andere stimulerende middelen. Cannabis werd in 2003 vaker tijdens en na het uitgaan gebruikt. Ook speedgebruik vertoonde zich toen meer tijdens het uitgaan.

Een grote groep respondenten gebruikt individueel⁷. Vanuit het vermoeden dat individuele gebruikers aan meer risico's onderworpen zijn (geen vangnet op het moment dat er iets fout loopt,...), is dit dus een vrij grote risicogroep. We merken in de vergelijking tussen 2003 en 2005 wel dat het individueel gebruik van bijna alle middelen gedaald is.

Als we naar het koopgedrag kijken, zien we dat meer dan vier op de vijf gebruikers hun middelen zelf kopen en dit voornamelijk buiten het uitgaan. Het zijn voornamelijk diegenen die bij een wisselende dealer en/of tijdens het uitgaan kopen, die een belangrijke risicogroep vormen. Er zijn geen verschillen met 2003.

Bijna de helft van de laatstejaarsgebruikers bleek regelmatig alcohol met andere illegale drugs te combineren. Eén op de vier gebruikt regelmatig illegale drugs met andere illegale drugs. De vraag naar welke combinaties dan worden gebruikt leverden voornamelijk combinaties met alcohol, cannabis en *xtc* op. Het combigebruik vertoont hetzelfde patroon als in 2003.

⁷ Som van enkel individueel gebruik en zowel individueel als gebruik in groep.

4. Verschillen tussen de soorten events

Bij de keuze van de locaties gingen we van drie categorieën uit: dance events, rockfestivals en clubs. Dit impliceert niet dat er geen dancemuziek aanwezig was op de rockfestivals. Maar grosso modo bleken er op de rockfestivals meer rockmuziek/-optredens plaats te vinden en zijn clubs een heel andere setting dan dance events: kleinschaliger, wekelijks open, ander publiek,... Als we de locaties in deze drie groepen verdelen, krijgen we volgende resultaten met betrekking tot het aantal respondenten en de gemiddelde leeftijd:

Tabel 20: Percentage respondenten in de drie verschillende categorieën van settings (n)

	Percentage en aantal respondenten	Gemiddelde leeftijd
Rockfestivals	43,1% (289)	22 j 1m
Dance events	30,6% (205)	22 j 7m
Clubs	26,3% (176)	23 j 7m

We hebben de meeste respondenten kunnen bereiken op de rockfestivals (tabel 20). Wat de leeftijd betreft is er enkel een verschil tussen de leeftijd van de clubgangers en de bezoekers van rockfestivals: bij de eerste groep ligt de leeftijd hoger dan bij bezoekers van rockfestivals (t-test; $p < 0.01$). De andere verschillen in leeftijd tussen de settings zijn toevallig.

Verder interesseert het ons of er tussen de respondenten van deze settings verschillen bestaan wat betreft de frequentie van middelengebruik, het aantal laatstejaarsgebruikers en het combigebruik.

MIDDELENGEBRUIK⁸

De gebruiksfrequentie van alcohol, energy drinks, combinatie alcohol met energy drinks, smartdrugs, cannabis, xtc, speed en cocaïne verschilt naargelang de setting waarin de respondent zich bevindt.

Vergelijken we ze twee aan twee dan krijgen we de volgende resultaten:

DANCE EVENTS EN ROCKFESTIVALS

De verschillen tussen de respondenten van dance events en rockfestivals zijn significant als het over het gebruik van volgende middelen gaat: energy drinks, combinatie alcohol met energy drinks, smartdrugs, cannabis, xtc, speed en cocaïne. Het gebruik van deze middelen komt frequenter voor bij respondenten van de dance events. Enkel de frequentie van het alcoholgebruik verschilt niet tussen de respondenten van de twee soorten events.

DANCE EVENTS EN CLUBS

Alcohol- en cannabisgebruik komt frequenter voor bij respondenten van dance events. Voor energy drinks, alcohol in combinatie met energy drinks, smartdrugs, xtc, speed en cocaïne zijn er geen verschillen in gebruiksfrequentie tussen respondenten van dance events en van clubs.

⁸ In dit hoofdstuk baseren we ons op resultaten van ANOVA in combinatie met de Bonferroni post hoc-test en hanteren steeds het 95% betrouwbaarheidsinterval.

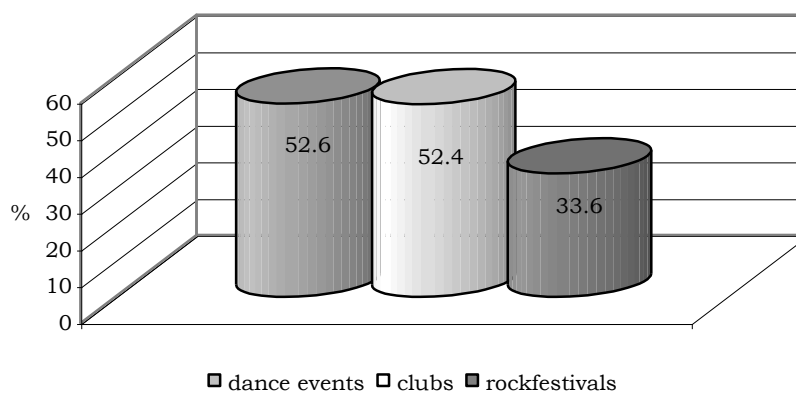
Kalmeringsmiddelen, opwekkende medicatie, psilo's/paddo's, poppers, viagra®, LSD, GHB, heroïne en ketamine worden niet verder in detail besproken (=minder dan 7% gebruikte deze middelen het laatste jaar in 2005).

ROCKFESTIVALS EN CLUBS

Vergelijken we de respondenten van rockfestivals en van clubs dan zien we verschillen in het gebruik van alcohol, energy drinks, alcohol in combinatie met energy drinks, smartdrugs, xtc, speed en cocaïne. Deze middelen worden beduidend vaker gebruikt in clubs, behalve alcohol. Alcohol wordt vaker op rockfestivals gedronken dan in clubs. Er is dus tussen respondenten van clubs en van rockfestivals geen verschil wat betreft de frequentie van gebruik van cannabis.

Het percentage laatstejaarsgebruikers van illegale drugs op een locatie vertoont dezelfde rangorde: dance events en clubs hebben ongeveer hetzelfde aantal laatstejaarsgebruik (grafiek 7). Er is wel een duidelijk verschil met de respondenten van de rockfestivals: er zijn minder respondenten die in het laatste jaar illegale drugs gebruikten bij de bezoekers van rockfestivals.

grafiek 7: Laatstejaarsgebruik van de respondenten op de verschillende events

Combinatiegebruik van illegale drugs met alcohol verschilt niet sterk tussen de respondenten van de verschillende settings.

Het combineren van illegale drugs met andere illegale drugs vertoont wel verschillen tussen de drie verschillende settings. Respondenten van dance events en van clubs vertonen hetzelfde beeld op het vlak van combigebbruik. Respondenten die op de rockfestivals aanwezig waren vermelden beduidend minder frequent combinatiegebruik van illegale drugs met andere illegale drugs dan de respondenten van dance events en clubs.

CONCLUSIE

Alcohol wordt in dezelfde mate gedronken door respondenten van dance events en van rockfestivals. Clubbezoekers drinken minder frequent alcohol. Cannabisgebruik is vergelijkbaar voor de respondenten van rockfestivals en clubs. Respondenten van dance events gebruiken frequenter cannabis. Voor het gebruik van alle overige middelen (energy drinks, alcohol met energy drinks, smartdrugs, xtc, speed en cocaïne) scoren de respondenten van dance events en van clubs hoger dan deze van rockfestivals. Dit uit zich ook in het laatstejaarsgebruik van illegale drugs en het combineren van illegale drugs met andere illegale drugs.

Opmerkelijk is dat het combinatiegebruik van illegale drugs met alcohol onder de laatstejaarsgebruikers niet verschilt in de drie locaties. Met andere woorden: er wordt in alle settings evenveel alcohol gecombineerd met illegale drugs.

5. Kenmerken van gebruikers en niet-gebruikers

In dit onderdeel bekijken we per topic welke verbanden er terug te vinden zijn in de resultaten. Om te achterhalen of er specifieke kenmerken toe te schrijven zijn aan gebruikers of niet-gebruikers, bekijken we de verschillen tussen deze twee groepen op gebied van leeftijd, geslacht, beroep, woonsituatie, uitgaan, muziek en gezondheidsmaatregelen. Met gebruikers bedoelen we de groep **die het laatste jaar illegale drugs gebruikt heeft**. De **niet-gebruikers** zijn de respondenten die 'nooit gebruikt' of 'ooit, maar niet het laatste jaar' aangeduid hebben bij de illegale drugs of die enkel legale drugs hebben gebruikt. Spreken we over een verschil, dan is het getoetst op significantie.

BEROEP

We delen de respondenten op tussen studenten en werkenden⁹. Uit de resultaten blijkt dat er globaal genomen geen verschil is tussen de werkenden en studenten wat betreft het gebruik van illegale drugs in het laatste jaar (tabel 21).

Tabel 21: Kruistabel tussen beroep en het laatstejaarsgebruik van illegale drugs %

	<i>Student</i>	<i>Werkend</i>
Niet-gebruikers	58,4	55,8
Gebruikers	41,6	44,2
totaal	100	100

Werkenden gebruiken wel vaker smartdrugs, xtc, speed en cocaïne dan studenten. Cannabis wordt even vaak door studenten als door werkenden gebruikt. De werkende cannabisgebruikers geven meer aan individueel te gebruiken en de werkende speedgebruikers meer voor het uitgaan in vergelijking met studenten. Studenten en werkenden vertonen hetzelfde uitgaansgedrag. Ten slotte zullen werkende respondenten vaker illegale drugs met andere illegale drugs combineren. Verdere analyse wijst op de invloed van de leeftijd. Na controle van de leeftijd blijft er geen verband meer over tussen werkenden en het combigebruik van illegale drugs met andere illegale drugs.

GESLACHT

Er is een verschil tussen de gemiddelden van vrouwen en mannen: er zijn meer mannen dan vrouwen die in het laatste jaar illegale drugs gebruikten (t-test: $t = 3.7^{*10}$) (tabel 22).

Tabel 22: Kruistabel tussen geslacht en het laatstejaarsgebruik van illegale drugs %

	<i>Man</i>	<i>Vrouw</i>
Niet-gebruikers	51,6	66,7
Gebruikers	48,4	33,3
totaal	100	100

SEKSUELE VOORKEUR

Er zijn geen verschillen in het middelengebruik, gezondheidsmaatregelen, combigebruik en uitgaansfrequentie tussen de verschillende seksuele identiteiten.

⁹ Studenten die een bij-job hebben behoren tot de categorie studenten en werkende respondenten die iets bijstuderen tot de categorie werkenden.

¹⁰ * = significant

LEEFTIJD

Uit de analyses blijkt dat er sprake is van een verband tussen leeftijd en het uitgaan naar jeugdhuisen en fuiven: hoe jonger de respondent is, hoe meer er naar jeugdhuisen ($r = -0,19^*$) en fuiven wordt gegaan ($r = -0,17^*$). De frequentie van uitgaan naar de andere settings (café, discotheek, festivals, concerten) houdt geen verband met de leeftijd van de respondent. Noch zijn er verbanden tussen leeftijd en categorieën van muziekstijlen terug te vinden.

Bekijken we de leeftijdscategorieën (tabel 23) dan zien we dat het middelengebruik zich voornamelijk in de leeftijd van 17 tot 26 situeert. Dit heeft ook te maken met de grote groep van respondenten die zich in deze leeftijdsgroepen bevindt.

Tabel 23: Kruistabel leeftijdscategorieën en middelengebruik in het laatste jaar t.o.v. alle respondenten

	<i>Laatstejaarsgebruik van</i>			<i>Aantal respondenten % in de leeftijdsgroep</i>
	<i>alcohol</i>	<i>cannabis</i>	<i>andere illegale middelen</i>	
12-14j	0,5	0,3	0,0	1,2
15-16j	7,4	2,4	0,6	8
17-18j	17,7	7,5	1,4	19,5
19-20j	15,1	6,4	3,3	16,7
21-22j	12,6	5,2	2,9	13,6
23-24j	12,3	6,6	4,3	13,9
25-26j	8,0	3,3	1,9	8,7
27-28j	5,0	2,7	2,2	6,2
29-30j	4,6	1,7	2,2	5,1
31-32j	2,5	0,9	0,6	2,8
33-34j	1,4	0,5	0,5	1,9
35j	2,1	0,5	0,4	2,5

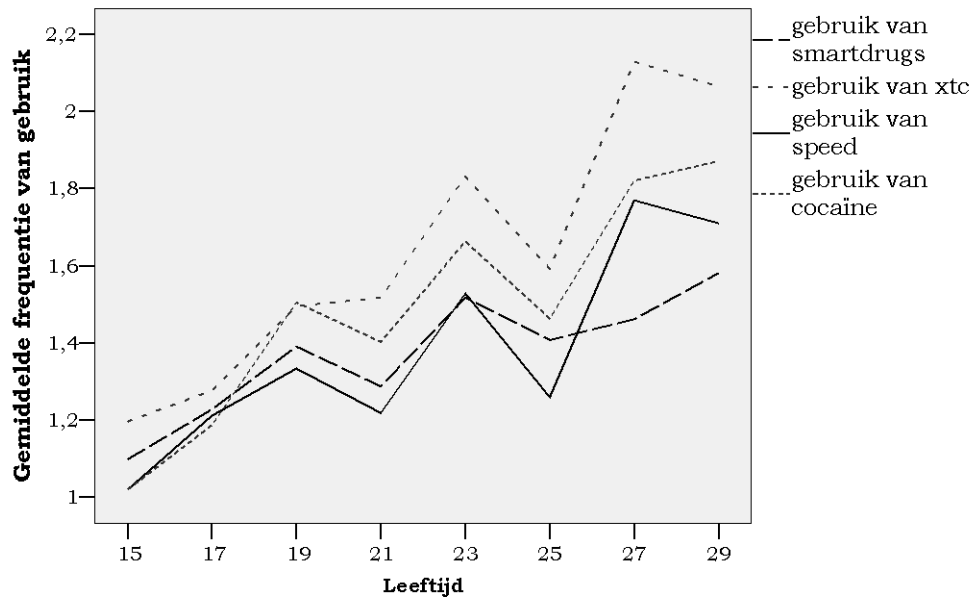
Bij alcohol al dan niet in combinatie met energy drinks en cannabis kan er geen verband aangetoond worden tussen de leeftijd en gebruiksfrequentie van deze middelen. Voor alle andere middelen wel: hoe jonger hoe meer energy drinks men drinkt en hoe ouder, hoe meer smartdrugs, cocaïne, xtc en speed er gebruikt wordt.

Bij de respondenten tussen de leeftijd 15 en 30 jaar (leeftijdscategorie > 10%), vinden we verbanden terug tussen leeftijd en de frequentie van middelengebruik. Naarmate men in deze leeftijdspanne ouder wordt, stijgt de frequentie van gebruik voor volgende middelen: xtc ($r_s = 0,32^*$), cocaïne ($r_s = 0,30^*$), speed ($r_s = 0,26^*$) en smartdrugs ($r_s = 0,25^*$).

Bekijken we dan de +30-jarigen dan merken we dat er geen verband meer te bespeuren is.

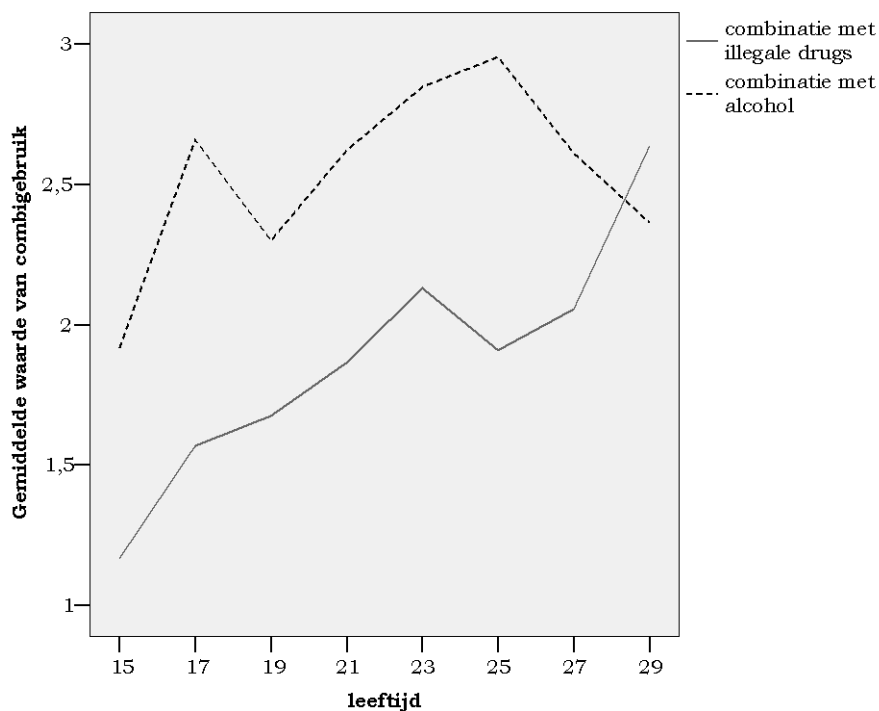
Verdere analyses wijzen uit dat het eerstgenoemde verband tussen leeftijd en de gebruiksfrequentie van bepaalde producten voornamelijk bepaald wordt door de groep van 15- tot 30- jarigen, omdat dit in aantal ook veruit de grootste groep is.

Grafiek 8: Verband tussen leeftijd (jaren) en gemiddelde frequentie van gebruik (waarden van gebruiksfrequentie liggen tussen 1 en 7: van nooit tot dagelijks)

Verder blijkt uit de resultaten dat we in de groep van 15 tot 30-jarigen kunnen aannemen dat hoe ouder men is, hoe vaker men illegale drugs met andere illegale drugs combineert ($r_s = 0,26^*$) (grafiek 9). De verbanden verdwijnen bij de +30-jarigen. Er is geen verband te bespeuren tussen het combineren van alcohol met illegale drugs en leeftijd.

Grafiek 9: Verband tussen leeftijd (jaren) en combigebruik (waarden van combigebruik liggen tussen 1 en 5: van nooit tot dagelijks)

FREQUENTIE VAN UITGAAN

Hoe frequenter men naar discotheeken of goafeestjes gaat, hoe meer kans dat men illegale drugs gebruikt (tabel 24). Uitgaanders die naar goafeestjes zijn geweest hebben bijna allemaal illegale drugs in het laatste jaar gebruikt.

Voor de andere settings kan geen enkel verschil aangetoond worden.

Tabel 24: Kruistabel tussen gemiddelde frequentie van bezoeken aan uitgaansgelegenheden en het laatstejaarsgebruik van illegale drugs

	<i>Café</i>	<i>Discotheek</i>	<i>Concert</i>	<i>Festivals</i>	<i>Jeugdhuis</i>	<i>Fuiven</i>	<i>Goafeestjes</i>	<i>Holebi-parties</i>
Niet-gebruikers	6,69	1,51	0,82	1,06	1,13	1,62	0,01	0,03
Gebruikers	7,61	2,09	0,79	0,90	1,39	1,76	0,26	0,03
t-test:	n.s.	t = -2,40 ₍₆₂₉₎ *	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	t = -2,96 ₍₂₈₆₎ *	n.s.
							O.R. ¹¹ = 20,4*	

Bekijken we het verband tussen de frequentie van uitgaan en het middelengebruik, dan zien we dat hoe meer de respondenten naar een discotheek gaan, hoe vaker men volgende middelen gebruikt: energy drinks al dan niet in combinatie met alcohol, smartdrugs, xtc, speed en cocaïne (tabel 25). Wat het combigebruik betreft zien we dat discotheekgangers vaker illegale drugs met andere illegale drugs combineren ($r_s = ,21^*$).

Tabel 25: Verband tussen frequentie van middelengebruik en frequentie van uitgaan

<i>middelen</i>	<i>Naar discotheek gaan</i> <i>r_s</i>	<i>Op café gaan</i> <i>r_s</i>	<i>Naar festivals gaan</i> <i>r_s</i>	<i>Naar jeugdhuis gaan</i> <i>r_s</i>	<i>Naar fuiven gaan</i> <i>r_s</i>	<i>Naar goafeestje gaan</i> <i>r_s</i>	<i>Naar concerten gaan</i> <i>r_s</i>
Alcohol	n.s.	0,25*	0,15*	n.s.	0,16*	n.s.	n.s.
Weed	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,17*	n.s.
Smartdrugs	0,20*	n.s.	-0,18*	n.s.	n.s.	0,17*	n.s.
Speed	0,22*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Energy drinks	0,22*	n.s.	n.s.	n.s.	0,18*	n.s.	n.s.
Xtc	0,26*	n.s.	n.s.	-0,15*	n.s.	n.s.	n.s.
Energy drinks in combinatie met alcohol	0,28*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Cocaïne	0,30*	n.s.	n.s.	-0,18*	n.s.	n.s.	n.s.
Combinatie illegale drugs met andere illegale drugs	0,21*	n.s.	n.s.	-0,22*	n.s.	n.s.	n.s.

n.s.= niet significant

Verder merken we (tabel 25) dat hoe meer men op café, naar festivals en fuiven gaat, hoe frequenter men alcohol drinkt. Jongeren die naar fuiven gaan drinken meer energy drinks. Hoe vaker men naar festivals gaat, hoe minder vaak er smartdrugs gebruikt worden. Jongeren die vaak naar jeugdhuisen gaan, gebruiken minder frequent xtc en cocaïne. In jeugdhuisen wordt

¹¹ O.R.= odds ratio baseert zich op de verhouding tussen twee groepen om te zien of een fenomeen vaker voorkomt bij de ene dan bij de andere. Een OR onder waarde 2 beschouwen we als niet relevant. Waarde 2 is een zwak verband. Dit in tegenstelling met het rapport van 2004 waar we dit criterium nog niet gebruikten.

bijgevolg ook minder gecombineerd. Hoe vaker men naar goafeestjes gaat, hoe frequenter smartdrugs en cannabis gebruikt worden. Tussen de uitgaansfrequentie in de andere settings en het middelengebruik is er verder geen verband aantoonbaar.

MUZIEKCATEGORIEËN

Gebruikers horen liever dancemuziek dan niet-gebruikers. Als we kijken naar de onderlinge verhouding zien we dat gebruikers proportioneel 2,4 keer meer voorkomen bij danceliefhebbers dan bij respondenten die niet graag dance horen. In de groep van rockliefhebbers komen minder gebruikers voor.

In de onderstaande tabel (tabel 26) geven we de gemiddelde scores weer van de muziekcategorieën.

Tabel 26: Gemiddelde score op desbetreffende muziekcategorie

	<i>Dance</i>	<i>Rock</i>	<i>Mainstream</i>
Niet-gebruikers	7,6	6,4	6,0
Gebruikers	8,4	6,1	6,1
t-test:	t = -6,02 ₍₅₃₇₎ * O.R. = 2,42*	t=3,25 ₍₆₂₁₎ *	n.s.

Er is een verband tussen muziekvoorkeur en frequentie van uitgaan: hoe liever men rockmuziek hoort, hoe minder vaker men naar discotheken gaat ($r = -0,20^*$). Voor de overige muziekvoorkeuren zijn geen duidelijke verbanden teruggevonden.

We checken of er verbanden zijn tussen muziekcategorieën en het gebruik van bepaalde middelen. Voor de liefhebbers van rockmuziek geldt dat hoe liever ze deze muziek horen, hoe minder ze energy drinks in combinatie met alcohol drinken, en smartdrugs, xtc en cocaïne gebruiken ($r_s = -0,15^*$, $r_s = -0,19^*$, $r_s = -0,22^*$ en $r_s = -0,17^*$).

Naarmate men liever dancemuziek hoort, des te frequenter energy drinks al dan niet in combinatie met alcohol, cocaïne, speed, cannabis, xtc en smartdrugs worden gebruikt. Voor alcohol zijn er geen verschillen in frequentie te merken tussen de verschillende muziekvoorkeuren.

Tabel 27: Middelen waarvan het gebruik gerelateerd is aan de mate van voorkeur voor dancemuziek

<i>Middelen</i>	<i>Dancemuziek</i>
	r_s
Smartdrugs	0,16*
Speed	0,16*
Energy drinks in combinatie met alcohol	0,18*
Energy drinks	0,19*
Cocaïne	0,20*
Xtc	0,22*
Cannabis	0,23*

GEZONDHEIDSMATREGELEN

Gebruikers zullen meer aanduiden dat ze niet meer met de wagen zullen rijden en regelmatig afkoelen ($t = -2.30_{(521)*}$; $t = -2.89_{(517)*}$). Er zijn geen verschillen in leeftijd en muziekvoorkeur wat betreft het nemen van gezondheidsmaatregelen.

FREQUENTIE VAN GEBRUIK VAN ILLEGALE DRUGS

Uit tabel 28 blijkt dat hoe vaker **cannabis** gebruikt wordt hoe meer men aanduidt dat ze hun drugs zelf kopen. Ze doen dit zowel bij een dealer (wisselende of vaste) of in de coffeeshop. Ofwel kweken ze zelf. Ook blijkt dat hoe vaker men cannabis gebruikt hoe meer men combigebruik aangeeft. Dat geldt in iets sterkere mate voor combigebruik met alcohol dan voor combigebruik met illegale middelen.

Naarmate **xtc en speed** vaker gebruikt worden, koopt men vaker zelf drugs bij een vaste dealer. Respondenten die vaker **xtc, speed of cocaïne** gebruiken, zullen vaker illegale drugs combineren met alcohol en met andere illegale drugs. Voornamelijk bij het combineren van illegale drugs met andere illegale drugs vinden we sterke verbanden terug.

Hoe vaker men **smartdrugs** gebruikt, hoe meer men aangeeft bij een vaste dealer te kopen en verschillende illegale drugs te combineren.

Met andere woorden de uitgaanders die in het laatste jaar vaker een illegale drug gebruikt hebben, kopen bijna al hun middelen meer zelf bij een vaste dealer en combineren verschillende illegale drugs.

Tabel 28: Verband tussen frequentie van middelengebruik en koopgedrag/combigebruik en gezondheidsmaatregelen: r_s -waarden.

	<i>Cannabis</i>	<i>Xtc</i>	<i>Cocaïne</i>	<i>Speed</i>	<i>Smart-drugs</i>
ik koop niet zelf	-0,25*	-0,18*	n.s.	-0,17*	n.s.
ik koop bij een vaste dealer	0,27*	0,30*	0,39*	0,28*	0,23*
ik koop bij een wisselende dealer	0,17*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
ik kweek zelf	0,25*	n.s.	0,17*	n.s.	n.s.
ik koop in een coffeeshop	0,28*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
combineren alcohol en illegale drugs	0,36*	0,31*	0,31*	0,29*	n.s.
combineren verschillende illegale drugs	0,26*	0,66*	0,62*	0,58*	0,39*

We lichten de dagelijkse gebruikers van cannabis even uit de respondentengroep. De resultaten tonen ons dat het voornamelijk werkende mannen zijn tussen de 17 en 24 jaar, met één vijfde van de dagelijkse gebruikers in de leeftijdsgroep 23 tot 24 jaar. De gemiddelde leeftijd van deze groep is 23 jaar en 1 maand.

Tabel 29: Geslacht en beroep van dagelijkse cannabisgebruikers.

	<i>Dagelijkse cannabisgebruikers</i> %
Mannen	87,7
Vrouwen	12,3
Werkenden	63,6
Studenten	36,4

COMBIGEBRUIK

Er is een duidelijk verband tussen het combineren van illegale drugs met enerzijds alcohol en anderzijds andere illegale drugs: respondenten die frequenter met alcohol combineren, doen dat ook beduidend vaker met illegale drugs ($r = 0,50^*$).

Tussen het combineren met alcohol en voorzorgsmaatregelen kan geen verband worden vastgesteld. De respondenten die met illegale drugs combineren zijn meer geneigd om voldoende af te koelen ($r_s = 0,17^*$).

CONCLUSIE

Het statuut van de respondenten, student of werkend, heeft een invloed op het gebruik van illegale drugs als je de producten afzonderlijk bekijkt. Werkenden gebruiken bepaalde middelen vaker en vertonen meer combigebruik. Ook mannen gebruikten in het laatste jaar vaker illegale drugs dan vrouwen.

Bij de groep van 15- tot 30-jarigen geldt dat naarmate men ouder wordt vaker cocaïne, xtc, speed en smartdrugs gebruikt worden. Boven de 30 jaar verdwijnt dit verband. Voor alcohol kan geen verband aangetoond worden. Energy drinks worden vaker gedronken door de jongere respondenten.

Verder blijkt in de groep van 15- tot 30-jarigen dat hoe ouder men is, hoe vaker men illegale drugs met andere illegale drugs combineert. Dit kan samenhangen met het frequenter gebruik van bepaalde middelen zoals xtc, speed, ... bij oudere respondenten. Ook hier verdwijnt het stijgend verband bij +30-jarigen.

Bij de bezoekers van discotheken en liefhebbers van dance zijn meer laatstejaarsgebruikers van illegale drugs. Respondenten die frequent naar discotheken gaan gebruiken vaker middelen: xtc, cocaïne, smartdrugs, energy drinks in combinatie met alcohol, cannabis en speed. Bovendien combineren zij ook vaker verschillende illegale drugs. Hetzelfde geldt voor dancemuziek liefhebbers: hoe liever men dancemuziek hoort, hoe vaker deze middelen gebruikt worden en hoe vaker men combigebbruik vertoont.

Laatstejaarsgebruikers van illegale drugs blijken in de groep van uitgaanders die naar goafeestjes gaat meer dan 20 maal meer voor te komen. Hoe vaker men hier naartoe gaat, hoe vaker bepaalde middelen gebruikt worden. Bijna iedereen van deze groep heeft een illegale drug in het laatste jaar gebruikt. Het gaat hier wel om een heel kleine groep van respondenten.

In de groep van rockliefhebbers komen minder laatstejaarsgebruikers voor. Deze groep gaat ook minder naar discotheken en gebruikt minder frequent energy drinks in combinatie met alcohol, smartdrugs, xtc en cocaïne.

Zij die vaak op café, naar fuiven of festivals gaan gebruiken frequenter alcohol. De typische 'uitgaansdrugs' komen minder voor op festivals en in jeugthuizen.

Gebruikers duiden vaker aan dat ze regelmatig afkoelen en niet meer met de wagen rijden.

Respondenten die regelmatig gebruiken, kopen vaker zelf hun drugs bij een vaste dealer.

Zij zullen ook vaker naar coffeeshops gaan en zelf kweken.

Combinaties van alcohol en illegale drugs en de combinatie van illegale drugs met illegale drugs komen frequent voor bij gebruikers van illegale drugs. Respondenten die regelmatig gebruiken, combineren vaker.

Respondenten die illegale drugs met alcohol combineren zullen ook sneller geneigd zijn om met illegale drugs te combineren en omgekeerd. Verder zal deze laatste groep meer regelmatig afkoelen.

6. Discussie

Dit onderzoek naar trends in druggebruik in het uitgaansleven komt tegemoet aan de nood aan objectieve informatie over het druggebruik in het uitgaansleven. Wereldwijd wordt deze setting onder de focus gebracht van onderzoekers, preventiewerkers, hulpverleners en beleid. Willen we het middelengebruik in het uitgaansleven efficiënt aanpakken, dan is het noodzakelijk om een zicht te hebben op het druggebruik in deze setting. Dit onderzoek is indicatief van aard. De resultaten zijn van belang om een preventiebeleid binnen de uitgaanssector te onderbouwen. Ze zijn niet alleen belangrijk voor de wetenschappelijke ondersteuning van preventie-initiatieven, maar ook voor het bestendigen van contacten met professionals uit het uitgaansleven (organisatoren, clubeigenaars,...). Gezien zij belangrijke partners zijn bij preventie, is het een noodzaak om hen blijvend te sensibiliseren voor deze thematiek.

In 2003 hebben we 666 uitgaanders via schriftelijke enquêtes bevraagd op festivals, events en in clubs. Om de cijfers meer in hun context te kunnen plaatsen en meer duiding te geven, gingen we in 2004 aan de slag met interviews. Enerzijds kozen we voor individuele interviews met professionals uit het uitgaansleven (DJ, clubeigenaar, portier,...), anderzijds voor een focusgroep met uitgaanders zelf. In 2005 werden opnieuw uitgaanders via schriftelijke enquêtes bevraagd. We konden 702 respondenten bereiken. De respondentengroep bereikt in 2005 is iets ouder dan deze in 2003, maar is voor het overige vergelijkbaar.

Het voorliggend onderzoeksrapport geeft de resultaten van het onderzoek in 2005 weer en maakt een vergelijking met de resultaten van 2003. In de discussie brengen we alle resultaten van het volledige onderzoek samen. Als we spreken over cijfers, enquêtes, kwantitatieve gegevens, ... refereren we aan de onderzoeken van 2003 en 2005. Schrijven we interviews, sleutelfiguren, kwalitatieve gegevens, ... dan gaat het over het onderzoek van 2004.

In het onderdeel 'belangrijkste gegevens uit het onderzoek' staan enkel de resultaten uit het onderzoek zonder enige toevoeging van de onderzoeker beschreven. We geven in dit onderdeel eerst de resultaten van 2005, gevolgd door de evolutie tussen 2003 en 2005 om te eindigen met de resultaten van de interviews van 2004. Vervolgens maken we een vergelijking met internationale literatuur: waar vinden we bevestiging en welke resultaten stroken niet met andere onderzoeken? Ten slotte worden reflecties en aanzetten voor de vertaling (van zowel de resultaten als de internationale literatuur) naar de preventiepraktijk geformuleerd.

Een alcohol- en drugbeleid in de uitgaanssector bestaat uit vier pijlers: eerste hulp en zorg, structurele omkadering, regelgeving en voorlichting en vorming. Zo kan men de uitgaander sensibiliseren voor zijn eventueel druggebruik, kan de portier een vorming krijgen om vroegtijdig signalen te herkennen, maar is het ook noodzakelijk om deze maatregelen te ondersteunen vanuit de omgeving. Structurele maatregelen zoals een chill out voorzien of een instroom van frisse lucht zijn hier voorbeelden van.

Het geheel bepaalt in belangrijke mate het succes van een beleid. Verder hangt een efficiënte uitvoering van het beleid ook samen met de motivatie van elke medewerker om het toe te passen. Een voorwaarde is dat elke medewerker geïnformeerd wordt over het belang van een preventief beleid en zijn eventuele rol hierin (Lambrechts, 2001).

MIDDELEN

De indeling naar producten zorgt ervoor dat de preventieaanzetten die geformuleerd worden voornamelijk middelengericht zijn. Het gebruik van alcohol en drugs is echter een samengaan van product (middel), gebruiker (mens) en omgeving (milieu) en preventie bestaat dus niet enkel uit het centraal zetten van het middel, bv. door productinfo te geven.

♦ Alcohol

Bij *belangrijkste gegevens* staan de resultaten van de enquêtes van 2005 beschreven gevolgd door de evolutie tussen de cijfers van 2003 en 2005 om te eindigen met de resultaten van de interviews van 2004. Vervolgens maken we een vergelijking met internationale literatuur. Ten slotte worden reflecties en aanzetten voor de vertaling naar de preventiepraktijk geformuleerd.

Belangrijkste gegevens uit het trendonderzoek 2003, 2004 en 2005

Uit de enquêtes blijkt dat alcohol de belangrijkste uitgaansdrug is. Alcohol wordt voornamelijk tijdens het uitgaan gebruikt, maar vier van de tien uitgaanders drinkt ook voor het uitgaan. Bijna iedereen die energy drinks gebruikt, drinkt dit in combinatie met alcohol.

Uit verdere analyses blijkt dat er geen verband is tussen leeftijd en het drinken van alcohol.

Sinds het begin van het onderzoek is alcohol de belangrijkste uitgaansdrugs. Er is wel een daling van het laatstejaarsgebruik en dan voornamelijk het regelmatig gebruik van alcohol.

Binnen de categorie alcohol merken we uit de interviews en de open vragen naar trends in de enquêtes dat sterke dranken en zwaardere bieren populairder worden.

De geïnterviewde sleutelfiguren waren verder van mening dat alcopops passé zijn en vervangen door de combinatie van sterke drank met energy drinks, bv. *Vodka Red Bull*®. De populariteit van alcohol in combinatie met energy drinks merken we ook in de cijfergegevens van 2005.

Literatuur

De internationale literatuur bevestigt dat alcohol de belangrijkste uitgaansdrug is in de westerse wereld (Pijlman e.a., 2003; EWDD, 2002a; Tossmann e.a. 2001; Bieleman e.a., 1998).

De sociale aanvaardbaarheid van alcohol heeft een invloed op de frequentie van het alcoholgebruik in het uitgaansleven. Aangezien alcohol drinken aanvaard is bij volwassenen, beschouwen jongeren en jongvolwassenen het drinken van alcohol als normaal en behorende bij het volwassen worden (Engels & Knibbe, 1997). Mensen stellen hier niet zo veel vragen rond als bij het gebruik van illegale drugs.

Parker et al. (1998) beschouwen alcohol als onderdeel van de jongerencultuur. De populariteit van alcohol wordt verklaard doordat alcohol beschikbaar, toegankelijk, legaal en zelfs voorspelbaar is (men weet wat men neemt in tegenstelling tot illegale drugs).

Uit onderzoek blijkt dat als er problemen zijn door middelengebruik, dit vaak door het gebruik van alcohol komt (Pijlman e.a., 2003; Passies, 1991). Het gaat hier dan over gezondheidsproblemen, maar ook over problemen in het verkeer en agressie (Bieleman et al., 1998). Uit de cijfers van Educare (Pijlman e.a., 2003) merken we dat het percentage alcoholgebruik bij EHBO-bezoekers op grote dansevenementen toeneemt over de jaren heen.

Resultaten van de leerlingenbevraging van VAD bevestigen de dalende trend van alcopops (Kinable, 2005). Voor een stijgend deel van de leerlingen is het gebruik ervan al langer dan een jaar geleden, wat erop kan wijzen dat de hype zijn hoogtepunt voorbij is. Het dalend gebruik van alcopops wordt bevestigd door de sleutelfiguren en uitgaanders van het trendonderzoek van 2004.

De combinatie van energy drinks en alcohol is nog maar weinig onderzocht. Ferreira e.a. rapporteerden dat gebruikers zelf suggereren dat er een interactie tussen beide dranken is: ze omschrijven het als een stijging van de stimulerende effecten of een afname van de verdovende effecten. De mogelijke farmaceutische mechanismen die deze interactie onderbouwen liggen ter discussie (Ferreira e.a., 2004; De Maeseneire, 2002).

Bijna 80% gaf aan energy drinks te drinken in combinatie met alcohol, maar evenveel geïnterviewden gaf aan het ook al zonder alcohol te hebben gedronken (Ferreira e.a., 2004).

Reflecties en aanzetten

In preventiecampagnes naar jonge mensen in het algemeen en in het uitgaansmilieu in het bijzonder zien we dat de nadruk vooral wordt gelegd op het gebruik van illegale drugs. Uit dit onderzoek blijkt dat alcohol niet uit het oog mag verloren worden en dat er wellicht meer aandacht moet besteed worden aan de risico's van alcoholgebruik, zowel binnen de bestaande preventie-initiatieven als afzonderlijke aandacht voor alcohol binnen het uitgaansleven.

De controverse rond alcopops verhoogde de aandacht voor het probleem van het drinken door minderjarigen. Zowel in het maatschappelijk debat als bij de beleidsmakers krijgt alcohol actueel meer aandacht. Ook de marketing rond alcohol en jongeren wordt nauwer opgevolgd. Op dit moment is de marketing van alcohol onderhevig aan een zelfregulerende code (producenten leggen zelf vast wat ze willen of niet). Er zouden duidelijke afspraken moeten komen die een dwingend karakter hebben.

De wetgeving is niet altijd goed gekend door de verkopers van alcohol. Kijken we maar naar de alcopops die tot de categorie sterke dranken behoren en dus niet verkocht mogen worden aan minderjarigen, maar wel het populairste zijn bij minderjarigen. Het is dus belangrijk om de wetgeving omtrent de verkoop en het schenken van alcohol duidelijk te communiceren naar horecapersoneel, winkeliers van nachtwinkels, barpersoneel, jeugthuizen en gebruikers,... . Dit is een belangrijk onderdeel van het verantwoord schenken. Ook het opstellen van een doordacht prijzenbeleid kan jonge mensen stimuleren om verantwoord om te gaan met alcohol. Een mogelijk voorbeeld is niet-alcoholische dranken goedkoper maken dan de alcoholische dranken of gratis water te verstrekken. Zeker bij jonge mensen blijft budget een belangrijke rol spelen in hun keuze. Zo merken we steeds meer dat jonge mensen zich indrinken vooraleer ze uitgaan om geld te besparen (Alcohol en opvoeding¹², 2004a; Nabben et al., 2005). Ook de cijfers uit voorliggend onderzoek wijzen er op dat een groot deel reeds vóór het uitgaan alcohol drinkt. Sommige zijn reeds dronken wanneer ze toekomen in de club of op het evenement. Het is belangrijk om rond dit indrinken preventie-initiatieven op te zetten.

Voor deze doelgroep lijkt het verder belangrijk te focussen op de kortetermijneffecten (dronkenschap, alcohol en verkeer, agressie en ongewenste seks, acute intoxicatie) en op de combinatie van alcohol met andere drugs (zie verder). Ook de EHBO-posten zullen regelmatig te maken krijgen met problemen door alcoholgebruik en dienen hierop voorzien te zijn.

Bijkomend onderzoek kan meer informatie geven over het indrinken bij jongeren en over specifieke trends binnen het alcoholgebruik zoals het drinken van cocktails en de combinatie van energy drinks en sterke drank.

♦ Cannabis

Belangrijkste gegevens uit het trendonderzoek 2003, 2004 en 2005

Meer dan één op drie van de uitgaanders gebruikte cannabis in het laatste jaar. Het dagelijks gebruik van cannabis ligt hoger dan dit van alcohol, terwijl alcohol bij regelmatig gebruik dubbel zo hoog scoort als cannabis.

Meer dan één op tien gebruikt dagelijks cannabis. Het gaat hier voornamelijk om werkende mannen tussen de leeftijd van 17 en 24 jaar, met één vijfde van de dagelijkse cannabisgebruikers in de leeftijdsgroep 23 tot 24 jaar.

¹² 'Alcohol en opvoeding' is de website van STAP

Cannabis wordt evenveel voor, tijdens als na het uitgaan gebruikt. Cannabis gebruikt men vaak in groep, maar staat nummer één bij zowel gebruik in groep als individueel.

Er is geen verband tussen de frequentie van cannabisgebruik en leeftijd. Hoe vaker uitgaanders cannabis gebruiken, hoe meer ze ook aangeven dat ze hun drugs zelf kweken of zelf kopen, zowel bij een vaste als wisselende dealer.

In vergelijking met 2003 merken we een daling in het dagelijks cannabisgebruik van één op vijf naar één op negen. De uitgaanders gaven toen ook aan dat ze tijdens en na het uitgaan meer gebruikten dan voor het uitgaan. Verder is ook het individueel gebruik gedaald.

Volgens de geïnterviewde sleutelfiguren en uitgaanders van het kwalitatieve luik (2004) is het aantal cannabisgebruikers niet gestegen, maar wordt er openlijker geblowd. De normalisatie van cannabisgebruik door jongeren en onduidelijke wetgeving zouden hierin een grote rol spelen. Na het uitgaan cannabis roken wordt volgens de sleutelfiguren gelinkt aan gezelligheid en aan relaxen voor het slapen gaan.

Literatuur

Cannabis is het meest gebruikte illegale middel in de Europese Unie (EWDD, 2005). De cijfers over gebruiksfrequentie die we in het trendonderzoek vonden, zijn vergelijkbaar met het Europees onderzoek van Calafat e.a. (1999). Het cannabisgebruik is een onderdeel van de (jongeren)cultuur geworden volgens Decorte en zijn collega's die een onderzoek hebben gedaan naar cannabisgebruikers in Vlaanderen (2003). O' Callaghan & Hannon (2003) kwamen in hun onderzoek naar normalisatie van cannabisgebruik tot de conclusie dat de heersende normen minder doorslaggevend zijn voor de cannabisgebruikers dan persoonlijke overtuigingen. Volgens hen kan men zich best op persoonlijke overtuigingen focussen indien men het cannabisgebruik wil verminderen. Ook andere auteurs hebben het over de normalisatie van cannabisgebruik (Parker et al., 1998; Duff, 2005).

In de leerlingenbevraging van VAD (2005) zien we dat in de loop van de jaren er meer leerlingen zijn die denken dat hun beste vrienden het zouden afkeuren als zijzelf cannabis zouden proberen of gebruiken. Bijgevolg zijn er minder leerlingen die een meer tolerante houding (niet reageren of goedkeuren) van hen verwachten (Kinable, 2005).

Verder vinden we bij Wibberley en Price (2000) dat het regelmatig en het ooit-gebruik van cannabis nog steeds zeldzamer is dan het regelmatig en ooit-gebruik van alcohol.

Reflecties en aanzetten

Het percentage dagelijks gebruik van cannabis dat we zien in de kwantitatieve cijfers van 2003 en 2005 is verontrustend. Dat cannabis ook tijdens het uitgaan gebruikt wordt, bevestigt het vermoeden dat cannabis zijn plaats als uitgaansdrug veroverd heeft. Maar ook voor en na het uitgaan wordt het gebruikt. Leggen we het dagelijks gebruik er naast dan kunnen we concluderen dat dit wijst op een steeds grotere aanvaarding van het cannabisgebruik in zeer verscheidene situaties en op zeer verscheidene momenten.

Mogelijks heeft het maatschappelijk debat dat de laatste jaren gevoerd wordt een invloed op het cannabisgebruik en/of de bespreekbaarheid ervan. Misschien is er hierdoor meer tolerantie ontstaan voor cannabisgebruik.

Toch wijzen Bernaert en Kinable (2003) erop dat men het cannabisgebruik bij secundaire schoolleerlingen vaak overschat: cannabis neemt een eigen plaats in de leefwereld van jongeren in maar ze stellen het gebruik ervan niet op dezelfde lijn als het drinken van alcohol. Hoewel 'iedereen gebruikt' een gangbare uitspraak is, strookt dit niet met de realiteit. Vaak bestaat er een vertekend beeld over de omvang van het cannabisgebruik. Er zijn ook heel wat mensen die niet gebruiken. Preventie ken er dus op wijzen dat de perceptie van veel jongeren dat iedereen gebruikt, niet correct is.

Net zoals bij alcohol moeten we vooral aandacht vragen voor de kortetermijneffecten (waaronder rijden onder invloed, gebruik in aanwezigheid van minderjarigen en juridische gevolgen) en voor combigebruik, maar ook het regelmatig (o.a. dagelijks) gebruik buiten de uitgaanscontext moet aandacht krijgen. Uitgaan en alles wat daarrond hangt, maakt voor veel jonge mensen immers deel uit van een bredere levensstijl en leefwereld.

♦ Xtc

Belangrijkste gegevens uit het trendonderzoek 2003, 2004 en 2005

De drug die na cannabis en alcohol het meest gebruikt wordt, is xtc. Eén zesde van de respondenten gebruikte het laatste jaar xtc, voornamelijk occasioneel. Ook bij het combigebruik komt het op de derde plaats als meest genoemde middel. Xtc wordt voornamelijk gebruikt tijdens het uitgaan en als men in groep is.

De frequentie van xtc-gebruik stijgt met de leeftijd in de leeftijdsgroep van 15 tot 30 jaar. Nadien verdwijnt dit verband. Hoe vaker men xtc gebruikt, hoe vaker de drugs bij een vaste dealer gekocht worden.

Het gebruik van xtc vertoont een stabiele lijn over de jaren heen; enkel het individueel gebruik is gedaald.

Uit de interviews (2004) krijgen we geen éénduidig antwoord over de evolutie in het aantal xtc-gebruikers: sommigen denken dat het hoogtepunt voorbij is, terwijl anderen van oordeel zijn dat het gebruik nog steeds stijgt. Gebruikers zouden in ieder geval meer pillen gebruiken dan vroeger.

Literatuur

Internationaal onderzoek erkent xtc als de op 1 na meest gebruikte illegale drug (EWDD, 2005; Calafat e.a., 1999). De literatuur meldt een stagnering of zelfs afname van het xtc-gebruik bij de algemene bevolking (EWDD, 2003; Pijlman e.a., 2003; de Bruin e.a., 1999). Enkel bij jonge twintigers die naar clubs en feestjes gaan, zou er nog sprake zijn van een stijging (Korf e.a., 2003). Volgens het jaarverslag van het EWDD (2005) is het gebruik van xtc veel hoger dan het amfetaminegebruik. Schifano e.a. (1998) wijzen er in hun onderzoek op dat gebruikers voornamelijk occasioneel gebruiken omdat de positieve en aangename effecten van het druggebruik dalen bij frequent gebruik.

Verschillende onderzoeken tonen aan dat xtc-gebruikers typische combigebruikers zijn, die zowel legale als illegale middelen mixen met xtc (Allott & Redman, 2006; Akram & Galt, 1999; Schifano et al., 1998; Topp et al., 1999).

Onderzoek naar het aantal geconsumeerde pillen is beperkt (EWDD, 2004). Calafat e.a. (2001) onderzochten het aantal pillen dat occasionele en regelmatige xtc-gebruikers innamen per nacht. 33% van de respondenten vertelde dat ze één pil per nacht nam, 29% één à twee pillen en 17% drie of meer pillen. Respondenten uit het onderzoek van Allott en Redman (2006) bevestigen dat xtc voornamelijk tijdens het uitgaan gebruikt wordt.

Reflecties en aanzetten

Intermediairen die preventie-initiatieven opzetten dienen rekening te houden met de gebruikers van xtc, maar ook met de niet-gebruikers.

Xtc wordt voornamelijk tijdens het uitgaan gebruikt. Dit toont het belang van preventie-initiatieven tijdens het uitgaan of in de uitgaanssetting aan. Gratis waterverstrekking kan voorkomen dat gebruikers oververhit geraken; ook een goede temperatuur en een chill out-ruimte zijn nodig. Of voor als het echt fout gaat, kan het personeel van de uitgaansgelegenheid een

cursus Eerste Hulp bij Drugincidenten volgen. Andere methodieken zoals peer support kunnen ingezet worden op het event zelf om de uitgaanders te informeren over hun druggebruik.

Nieuw onderzoek zou moeten uitwijzen of uitgaanders inderdaad meer xtc-pillen dan vroeger nemen. Dat de kwaliteit van de pillen achteruit zou gaan, wordt niet bevestigd in het EWS-systeem. Het laatste jaar (2005) melden de EWS-berichten een trend van een hoog percentage MDMA in xtc-pillen. Recent wijst het DIMS, het monitoringsysteem in Nederland, op een mogelijks beginnende daling van het percentage MDMA in xtc-pillen (Bossong, 2006).

♦ Cocaïne en speed

Belangrijkste gegevens uit het trendonderzoek 2003, 2004 en 2005

Eén op acht uitgaanders gebruikte in het laatste jaar cocaïne, voornamelijk occasioneel. Speed wordt door een beperkte groep gebruikt: 7% heeft in het laatste jaar speed gebruikt. De meesten doen dit occasioneel.

Cocaïne wordt voornamelijk tijdens het uitgaan gebruikt, maar onderscheidt zich van xtc en speed door ook nog een vrij hoog gebruik na het uitgaan en voor het uitgaan. Cocaïne wordt het minst van de illegale middelen gebruikt in groep, maar toch blijft het nog een hoog cijfer. Het individueel gebruik ligt hoger dan bij de andere drugs.

We zien ook een duidelijk verband met de leeftijdsgroep 15-30 jaar: hoe ouder men wordt, hoe frequenter cocaïne en speed gebruikt worden. En hoe vaker cocaïne en speed gebruikt worden, hoe meer de drugs bij een vaste dealer gekocht worden.

In alle drie de onderdelen van het onderzoek blijkt dat de uitgaanders en de professionelen uit het uitgaansleven een opmars zien van cocaïnegebruik. De cijfers van 2003 tonen aan dat het gebruik van cocaïne beperkt blijft tot één op negen in het laatste jaar. Hoewel we op het eerste zicht een lichte stijging van het laatstejaarsgebruik van cocaïne bemerken, is dit (nog) geen duidelijk verschil. Het gebruik in groep is gedaald. Voor speed merken we een daling van laatstejaarsgebruik en ook van het speedgebruik tijdens het uitgaan.

Volgens de geïnterviewden in 2004 zou cocaïne voornamelijk door 'oudere' mensen gebruikt worden omwille van het budget. Xtc-pillen zijn goedkoper dan cocaïne en worden om deze reden vaker door jonge mensen gebruikt.

Het merkwaardige dat cocaïne zowel voor, tijdens als na het uitgaan gebruikt wordt, werd ook besproken in de interviews van 2004. Waarom men cocaïne ook na het uitgaan gebruikt is niet duidelijk: sommigen denken dat het gebruikers zijn die niet kunnen stoppen.

De respondenten uit de interviews (2004) hebben weinig zicht op speedgebruik. Volgens hen was het vroeger meer aanwezig en zijn er veel speedgebruikers overgestapt naar cocaïnegebruik.

Literatuur

In vergelijking met het Europees onderzoek in het uitgaansleven SONAR 98 (Calafat e.a., 1999) liggen de gebruikscijfers van het trendonderzoek voor cocaïne en speed iets lager.

Zowel de literatuur als de uitspraken van de geïnterviewden duiden op een stijging wat betreft de gebruiksfrequentie van cocaïne (EWDD, 2005; Korf e.a., 2003; Evenepoel, 2005). Daartegenover blijven de cijfers van 2003 en 2005 over het cocaïnegebruik relatief laag. Hoewel men in het uitgaansleven een opmars merkt (Nabben et al., 2005), wordt dit niet echt bevestigd door de cijfers in het trendonderzoek.

Het EWDD geeft in haar jaarverslag van 2004 mee dat de cocaïneconsumptie onder jonge recreatieve gebruikers over het algemeen laag is. Dit zou nog steeds te danken zijn aan de hogere

prijs van cocaïne ten opzichte van xtc-pillen, net zoals uit de interviews blijkt. Toch is cocaïne reeds in prijs gedaald en dit zou volgens Calafat e.a. (1999) een invloed hebben op de groeiende populariteit van cocaïne. De gemiddelde straatwaarde in 2003 van cocaïne en xtc is respectievelijk 45 euro per gram en 5.5 euro per pil (Sleiman, 2005).

Reflecties en aanzetten

Hoewel het gebruik van cocaïne beperkt is in dit onderzoek, is het toch belangrijk om aandacht te hebben voor mogelijke trends op dit gebied, vermits cocaïnegebruik geassocieerd wordt met ernstige gezondheidsproblemen (roekeloos gedrag, uitputting, hartritmestoornissen,...).

Welke argumenten er meespelen in de keuze voor cocaïne in plaats van xtc of andere uitgaansdrugs, is een interessant onderwerp voor verder onderzoek. Zo blijken jonge mensen met een beperkt budget soms toch te kiezen voor een duurdere drug als cocaïne.

Voor een mogelijke verklaring van cocaïnegebruik na het uitgaan, hebben we al enkele suggesties gekregen. Diepgaander onderzoek naar gebruikspatronen van cocaïnegebruikers is nodig om hierover bevestiging te krijgen.

♦ GHB, Ketamine, Viagra®

Belangrijkste gegevens uit het trendonderzoek 2003, 2004 en 2005

Het gebruik van deze middelen blijft heel beperkt in onze steekproef. We onderzoeken het verband tussen seksuele voorkeur en middelengebruik, maar vinden geen beduidende verbanden.

Zowel uit de enquêtes van 2003 en 2005 als uit de interviews (2004) blijkt dat de uitgaanders weinig in contact komen met GHB en Ketamine. Het gebruik van Ketamine is lichtjes gestegen in vergelijking met 2003.

De sleutelfiguren in het kwalitatieve onderzoek die er om professionele redenen toch mee in aanraking komen, zijn van oordeel dat het gebruik van GHB over zijn hoogtepunt heen is. Enkel een respondent uit het homomilieus ziet het regelmatig in de gayscene, net zoals Ketamine en Viagra®.

Literatuur

GHB wordt maar door een minderheid van de respondenten gemeld, in tegenstelling tot wat we de laatste tijd in de media vernamen. In Nederland is GHB een middel dat de afgelopen jaren steeds populairder is geworden onder een steeds grotere groep van gebruikers (Pijlman e.a., 2003; Korf e.a., 2003). Doosje¹³ beweert dat het gebruik van GHB in Nederland overroepen is (mede door de media) en eigenlijk maar beperkt gebruikt wordt. Volgens dr. Calle¹⁴ is het gebruik van GHB over zijn hoogtepunt in Vlaanderen. Dit zou de beperkte gebruikscijfers in het trendonderzoek kunnen verklaren.

Ook voor Ketamine is het gebruik in Nederland beperkt gebleven tot een kleine subcultuur van gebruikers (Korf e.a., 2003; Pijlman e.a., 2003).

¹³ Otto Doosje: medewerker van het Trimbos-instituut, Nederland. Communicatie op presentatie op Club Health (2004).

¹⁴ Persoonlijke communicatie met Prof. Dr. Calle op 17 februari 2004. Prof. Calle is spoedarts en coördinator van de EHBO-posten op grote evenementen (waaronder 'I Love Techno') in Gent. Deze uitspraak is op basis van zijn ervaring.

GHB en Ketamine hebben een duidelijk ander effect dan de traditionele uitgaansdrugs (speed, coke en xtc). Ze werken remmend, waardoor ze nooit razend populair zullen worden in het uitgaansleven (De Loor, 2006¹⁵).

Reflecties en aanzetten

Een regelmatige herhaling van het trendonderzoek zal ons meer duidelijkheid geven over het gebruik van GHB in het Vlaamse uitgaansleven. Correcte en feitelijke informatie over GHB blijft onafgezien de frequentie van gebruik zeer belangrijk omdat er nog steeds hardnekkige mythes leven als zou GHB een vloeibare vorm van xtc zijn. Tegenwoordig wordt de naam 'vloeibare xtc' vervangen door 'vloeibare'.

Of in de gayscene werkelijk meer middelen of andere middelen gebruikt worden, moet verder onderzoek uitwijzen (zie verder).

COMBIGEBRUIK

Belangrijkste gegevens uit het trendonderzoek 2003, 2004 en 2005

Drie vierde van de laatstejaarsgebruikers van illegale drugs uit het onderzoek combineert alcohol met illegale drugs en iets minder dan de helft combineert verschillende illegale drugs. Alcohol, cannabis en xtc worden het vaakst opgegeven als de middelen die ze het meest gebruiken. De onderlinge combinaties komen regelmatig voor.

Het combineren van verschillende illegale drugs stijgt met de leeftijd (in de leeftijdsgroep 15-30 jaar). Het combigebbruik met alcohol niet. Voor alle middelen geldt verder dat een hogere frequentie van middelengebruik gepaard gaat met meer combigebbruik.

In de vergelijking over de jaren heen vinden we geen duidelijke verschillen.

Ook voor de uitgaanders van het onderzoek in 2004 is combigebbruik een realiteit. Toch zijn volgens hen niet alle uitgaanders zich hiervan bewust; het is dikwijls een gewoonte en gebeurt niet intentioneel.

Literatuur

Uit de literatuur merken we dat combigebbruik steeds vaker voorkomt (Pijlman e.a., 2003; Measham e.a., 2001; Nabben & Korf, 2000; Calafat e.a., 1998). Bovendien vinden we in verschillende publicaties een bevestiging van onze resultaten over combigebbruik terug (Pijlman e.a., 2003; Tossmann e.a., 2001; Winstock, 2001; Calafat e.a., 1999).

Combigebbruik houdt grote gezondheidsrisico's in en kan leiden tot zeer onaangename gevolgen. Het risico op een overdosis wordt groter. De effecten van een drugmix zijn persoonsgebonden, en afhankelijk van hoeveel iemand gebruikt. Combigebruik kan ervoor zorgen dat effecten sterker worden en/of langer aanhouden, maar ook dat ze elkaar juist tegenwerken of afzwakken. Maar ook de samenstelling van het middel en de context beïnvloeden de effecten. De gevolgen zijn dus nog minder voorspelbaar dan bij het gebruik van één drug.

Alcohol blijkt een belangrijke factor te zijn wanneer er zich problemen voordoen door middelengebruik. Zo wijst een onderzoek bij jongeren en horeca-ondernemers uit dat uitgaanders die agressief zijn, dit vrijwel altijd doen onder invloed van alcohol of een combinatie met alcohol (Bieleman e.a., 1998).

¹⁵ Communicatie op DIMS-dag in Utrecht: presentatie van August De Loor. Hij is directeur van de Stichting Adviesbureau Drugs in Nederland.

Reflecties en aanzetten

Wereldwijd groeit de aandacht voor combigebruik. Ook uit dit trendonderzoek zien we dat een aanzienlijk deel van de laatstejaarsgebruikers van illegale drugs regelmatig combineert. De gevolgen van het combineren van verschillende drugs zijn onvoorspelbaar en combigebruik houdt grote risico's in die de gezondheid van gebruikers in gevaar kunnen brengen.

Gezien de ernstige risico's van combigebruik is meer onderzoek nodig om dit fenomeen van nabij te volgen.

In het onderzoek zijn meer uitgaanders die illegale drugs combineren met alcohol dan uitgaanders die illegale drugs met andere illegale drugs combineren. Hier zou 'gewoonte' een belangrijke rol spelen. Preventieboodschappen moeten er dus op gericht zijn uitgaanders erop te wijzen dat ze vaak combineren uit gewoonte, hen te ontraden verschillende middelen te combineren en hen te informeren over de mogelijke effecten. Het is hierbij van belang om alcohol niet te vergeten in de verschillende combinaties. De resultaten van het trendonderzoek bevestigen dat preventie- en harm reductionboodschappen de focus op combigebruik moeten leggen. Op de hernieuwde website van Partywise zal de surfer toegang hebben tot een pagina met combitopics waarop hij zelf verschillende producten kan combineren.

Voor diegenen die instaan voor de EHBO op events is het belangrijk op de hoogte te zijn van dit fenomeen en van de meest effectieve aanpak om verdere schade te voorkomen. Deskundigheidsbevordering voor personeel op spoeddiensten en medewerkers op hulpposten (Rode Kruis, Vlaamse Kruis,...) is een belangrijk aandachtspunt.

DRUGGEBRUIKERS VERSUS NIET-DRUGGEBRUIKERS

Belangrijkste gegevens uit het trendonderzoek 2003, 2004 en 2005

Iets minder dan de helft gebruikte een illegale drug in het laatste jaar. De meerderheid van de uitgaanders gebruikt dus geen illegale drugs en indien ze wel gebruiken gaat het voornamelijk over cannabis. Uitgaanders die geen alcohol drinken zijn zeldzaam.

Het gebruik van de meeste illegale drugs stabiliseert vanaf een bepaalde leeftijd, maar kent daarvoor een stijging naarmate men ouder wordt. Werkende uitgaanders vertonen geen verschil wat betreft het globale laatstejaarsgebruik van illegale drugs, maar voor een aantal middelen dan weer wel. Zo gebruiken werkenden vaker smartdrugs, xtc, speed en cocaïne.

Dezelfde trends zagen we ook al in 2003. Het enige verschil is dat iets meer dan de helft van de uitgaanders in het laatste jaar illegale drugs gebruikt hadden. Ook hier ging het voornamelijk over cannabis, waren alcoholonthouders zeldzaam en heeft het middelengebruik verbanden met leeftijd.

Iedereen in het kwalitatieve onderzoek is het er over eens dat er uitgaanders zijn die geen illegale drugs gebruiken. Nochtans hebben alle sleutelfiguren en de uitgaanders uit de focusgroep het er moeilijk mee om een percentage op de verhouding gebruikers/niet-gebruikers te plakken. De stabilisatie van het middelengebruik na een bepaalde leeftijd heeft volgens de interviewees te maken met het feit dat mensen minder uitgaan vanaf het moment dat men begint te werken, gaat samenwonen of aan een gezin begint te denken.

De stijging binnen bepaalde leeftijdsgroepen vindt volgens hen een verklaring in het budget van uitgaanders dat hoger ligt bij ouderen. Oudere uitgaanders kunnen zich dus duurdere en meer drugs veroorloven.

Literatuur

We zien dat het gebruik van de meeste illegale drugs bij de respondenten afneemt vanaf 24 à 30 jaar (Measham et al., 2001). Het gebruik is gelinkt aan de periode dat jonge mensen relatief vrij

zijn in hun doen en laten en nog geen verplichtingen en verantwoordelijkheden dragen ten aanzien van werk, gezin, ... (EWDD, 2002a).

Reflecties en aanzetten

We hebben in de discussie tot nog toe enkel stilgestaan bij de respondenten die wel middelen gebruikten. Er is ook een aanzienlijk deel (meer dan de helft) dat in het laatste jaar geen illegale drugs gebruikt heeft. Deze groep van niet-gebruikers verliezen we vaak uit het oog vermits de groep van gebruikers meer de aandacht krijgt. Toch is het belangrijk om ook de niet-gebruikers in kaart te brengen en te achterhalen waarom zij wel aan het nachtleven deelnemen zonder gebruik van illegale middelen. Daarom zijn preventie-initiatieven die niet-gebruikers in hun gedrag bevestigen belangrijk. De invalshoek van veilig uitgaan kan alle uitgaanders (gebruikers en niet-gebruikers) aanspreken. Iedereen loopt risico om gezondheidsproblemen te krijgen (bijvoorbeeld oververhitting). Ook het gebruik van alcohol kan problemen geven en bijna iedereen die uitgaat drinkt alcohol. In tweede instantie moet verder gedifferentieerd worden naar ondersteuning van niet-gebruikers (via o.a. niet-gebruikende rolmodellen) en harm reduction-initiatieven naar gebruikers. De boodschap voor een meisje van 12 jaar zal er dus anders uitzien dan de boodschap naar een experimenterende jonge twintiger. Akram & Galt (1999) wijzen er verder op dat iets oudere recreatieve gebruikers zich niet zullen vereenzelvigen met boodschappen die gericht zijn op onervaren jonge gebruikers, zoals het leren 'neen' zeggen tegen drugs. Partywise gaat uit van een realistische benadering: legale en illegale drugs zijn een realiteit in het uitgaansleven en Partywise richt zich in zijn boodschappen naar zowel de gebruikers als de niet-gebruikers. Eén manier is het stimuleren om structurele maatregelen te nemen.

Structurele maatregelen ter preventie van gezondheidsproblemen bij zowel gebruikers als niet-gebruikers zijn bijvoorbeeld een aangepast prijzenbeleid m.b.t. alcoholische dranken, gratis waterversprekking en temperatuurregeling (Buisman & Esseveld, 1988). Voor verdere uitwerkingen hieromtrent verwijzen we naar de Feestwijzer Veilig en gezond uitgaan die zal verschijnen in 2007 (VAD, pilootfase in 2006).

LINK TUSSEN UITGAANSCULTUUR EN MIDDELENGEBRUIK

Belangrijkste gegevens uit het trendonderzoek 2003, 2004 en 2005

In het trendonderzoek maken we een onderscheid tussen de respondenten die we bevroegen op dance events, rockfestivals en in clubs. Ook bekijken we de muziekvoorkeur en de frequentie van uitgaan in relatie met middelengebruik.

Alcohol wordt in dezelfde mate gedronken door respondenten van dance events en van rockfestivals. Clubbezoekers drinken minder frequent alcohol.

Cannabisgebruik is vergelijkbaar voor de respondenten van rockfestivals en clubs. Respondenten van dance events gebruiken frequenter cannabis.

Voor het gebruik van alle **overige middelen** (energy drinks, alcohol met energy drinks, smartdrugs, xtc, speed en cocaïne) scoren de respondenten van dance events en van clubs hoger dan deze van rockfestivals. Hetzelfde geldt voor het **laatstejaarsgebruik** van illegale drugs en het **combineren van illegale drugs** met andere illegale drugs.

Opmerkelijk is dat het combinatiegebruik van **illegale drugs met alcohol** onder de laatstejaarsgebruikers niet verschilt in de drie locaties. Met andere woorden: er wordt in alle settings evenveel illegale drugs gecombineerd met alcohol.

Hoe vaker men naar een **discotheek** gaat, hoe meer er illegale drugs met andere illegale drugs zullen gecombineerd worden. Deze respondenten gebruiken ook vaker illegale middelen. Dit uit zich zowel in het globale laatstejaarsgebruik als in bepaalde middelen afzonderlijk. Bijna alle

respondenten die in de laatste dertig dagen naar een **GOA-feestje** zijn geweest gebruiken een illegale drug.

Voor de andere settings werden ook enkele verbanden gevonden. Hoe vaker men naar **jeugdhuizen** gaat, hoe minder vaak xtc of cocaïne gebruikt wordt en hoe minder er gecombineerd wordt. Het gebruik van alcohol gaat samen met een stijgend aantal bezoeken aan het **café, festivals en fuiven**.

Bovendien horen gebruikers liever **dance-muziek** dan niet-gebruikers. Bij de analyses van de afzonderlijke middelen, bevestigen de resultaten dat naarmate men liever dancemuziek hoort, des te frequenter bepaalde middelen gebruikt worden (o.a. cannabis).

In de groep van **rockliefhebbers** komen er minder laatstejaarsgebruikers van illegale drugs voor.

In de interviews kwamen de subculturen bij uitgaanders ook ter sprake. Blijkbaar is de muziekvoorkeur een bepalende factor in de keuze van uitgaanslocatie, hoewel men tegenwoordig meer open staat voor zeer verschillende muziekstijlen. Uitgaanders gaan meer 'shoppen', terwijl vroeger de groepen meer afgebakend waren.

De interviewees hadden het over een hoger gebruik van xtc en cocaïne bij de uitgaanders die gelinkt werden aan de elektronische muziek. Op GOA-feestjes zou het druggebruik een hoogtepunt bereiken, wat we bevestigd zien in de cijfers.

Een andere opmerkelijke scene volgens één van de professionelen (2004) is de gayscene. Volgens hem vertoont een bepaalde groep van homo's meer risicogedrag waaronder ook druggebruik. Volgens hem vinden nieuwe middelen vaak hier hun intrede, waarna ze verspreid en meer mainstream worden. Verdere analyses op de cijfers kunnen dit niet bevestigen.

Literatuur

We zien bevestigd in SONAR 98 dat er link is tussen cannabisgebruik en dancemuziek, en de resultaten met betrekking tot xtc.

Het onderzoek van Riley e.a. (2001) naar druggebruik op dance events toont aan dat de participanten eerder verschillende drugs zullen gebruiken. Tossman e.a. (2001) wijzen er op dat het gecombineerd gebruik op technofestjes een wijd verbreid fenomeen is.

Legale en illegale drugs worden gebruikt in de verschillende subculturen die we in dit onderzoek geanalyseerd hebben, maar in de dance scene (discotheken, dance-muziek, respondenten van dance-events) zien we toch een hoger gebruik. Calafat e.a. (2001) stelt het in zijn onderzoek zelfs zo dat sommigen die tot deze scene behoren het druggebruik promoten en het als een inclusiecriteria af schilderen om bij deze scene te behoren. Adlaf en Smart (1997) concluderen in hun onderzoek dat ervaren druggebruikers aangetrokken worden door 'raves' zoals vroegere generaties druggebruikers aangetrokken werden door rockconcerten. Chen e.a. (2006) vinden dan weer een verband tussen het gebruik van club drugs en het luisteren naar technomuziek.

De resultaten uit het trendonderzoek bevestigen de hypothese over de link tussen muziekstijl en druggebruik, en meer specifiek tussen dance en druggebruik (Forsyth e.a., 1997). Het druggebruik behoort in tegenstelling tot vroeger tot een lifestyle. Deze lifestyle impliceert ook naar discotheken gaan, clubs bezoeken en naar outdoor dance events gaan. Dancemuziek of deze settings hebben geen oorzakelijke rol, maar zijn gelinkt aan het druggebruik in die zin dat druggebruikers zich vereenzelvigen met de lifestyle waartoe dance behoort. Malbon (1999) heeft het over 'belonging', het bij een groep behoren. Men probeert zich te identificeren met een bepaalde subcultuur en neemt de consumptiepatronen over van die subcultuur. Dit identificeren gaat over de herkenning dat sommige mensen net zoals zij zelf zijn en anderen juist niet. Er bestaat dan een nood om in de nabijheid te zijn van de groep mensen die dezelfde emotionele betekenis geeft aan het uitgaan.

In 2005 heeft een student in het kader van zijn stage literatuur verzameld over het middelengebruik bij homoseksuele mannen en vrouwen. Dit geeft ons de gelegenheid om hier even bij stil te staan, zonder dat we afbreuk willen doen aan de aandacht voor andere risicogroepen.

In de literatuur vinden we bevestiging over het hoge druggebruik bij homoseksuele mannen (Foster et al., 2005; Cochran et al., 2004; Stall et al., 2001) in tegenstelling tot de resultaten van onze enquête. Mattison e.a. (2001) en Ross e.a. (2003) concludeerden dat de uitgaanders die naar homofeestjes gingen in hun onderzoek een hoog middelengebruik (in vergelijking met de algemene bevolking) vertoonden dat gepaard ging met onveilige seks. Een andere studie rapporteert hogere scores van druggebruik bij homoseksuele meisjes en jongens (Beatty et al., 1999). Deze resultaten worden niet altijd bevestigd: Parsons e.a. (2006) vonden in hun onderzoek dat homoseksuele jongens en meisjes niet vaker 'ooit' clubdrugs gebruikt hadden.

Een beperkt aantal onderzoeken probeert ook theorieën in kaart te brengen waarom het middelengebruik in deze groep hoger zou liggen. Enkele verklaringen die aan de basis zouden liggen van dit verhoogd middelengebruik zijn het behoren tot een seksuele minderheid (Dyter et al., 2003), ervaring met vooroordelen, discriminatie door de seksuele geaardheid (Bux, 1996), het vele uitgaan naar bars voor sociale contacten (Bux, 1996; Dyter et al., 2003) en het verhogen van het seksueel plezier (Halkitis et al., 2005).

In de Verenigde Staten is er de laatste jaren, meer dan in Europa, het bijkomende aspect van de 'circuit parties'. Circuit parties is iets typisch voor de gay-subcultuur. Het zijn grote evenementen met soms 15 000 tot 20 000 aanwezigen die meestal op jaarlijkse basis gehouden worden. De feesten worden gekarakteriseerd door spectaculaire lichtshows, muziek, een verering van de 'gay lifestyle' en vaak ook druggebruik. Onderzoeken tonen aan dat op deze feestjes meer hallucinogenen, inhaleer- en stimulerende middelen gebruikt worden (Ross et al., 2003; Mattisson et al., 2001, Lee et al., 2003). Ross et al. (2003) kwamen in hun onderzoek verder tot de conclusie dat bezoekers die om sensation-seekingmotieven naar de parties kwamen, meer geneigd zijn om het gebruik van meerdere drugs en seks op drugs te rapporteren. Verder onderzoek kan ons meer zicht geven op de kenmerken van deze kleine groep die een risicogroep vormen. Lee et al. (2003) voegen er aan toe dat deze kleine groep door sommige uit de gayscene als rolmodel gezien worden en het gevaar bestaande is dat het risicogedrag door anderen overgenomen wordt.

Over GOA-feestjes vinden we maar weinig onderzoek terug. In België heeft de politie in 2004 (Tersago & Weyts, 2004) een rondvraag verricht naar het druggebruik op GOA-feestjes. Zij omschrijven het als volgt: "GOA party's zijn een soort 'underground' trance party's waar men zeer tolerant blijkt te zijn tegenover het gebruik van verschillende soorten drugs (cannabis, speed, LSD, mushrooms, xtc, cocaïne)."

Reflecties en aanzetten

Lifestyles worden mede beïnvloed door media en reclame. Willen we aandacht vragen voor preventie, dan is het belangrijk om aansluiting te vinden bij deze lifestyle. Concreet vertaalt dit zich in een aangepaste communicatie naar deze doelgroep op gebied van vormgeving, taalgebruik, media, ...

Bij preventie moeten we ermee rekening houden dat de sociale groep en de omgeving jonge mensen beïnvloeden. Preventiestrategieën mogen dus niet enkel de focus leggen op het individu, maar ook op de omgeving zelf (Calafat, 2001). Zoals eerder aangehaald, kadert dit binnen een globaal alcohol- en drugbeleid. We moeten aandacht hebben voor de context van het uitgaan in deze maatschappij (Parker et al., 1998).

Preventiestrategieën kunnen de strategieën van de media, de muziekwereld en de reclame om het doelpubliek te bereiken hanteren. Dit houdt in dat er niet enkel boodschappen gegeven worden die in de taal en met de beelden van de jonge mensen opgesteld zijn, maar dat er ook ingespeeld wordt op de evolutie van subculturen (Calafat e.a., 2001). Toch zien we meer en meer dat de subculturen vervagen. Dat men graag naar dezelfde muziek luistert, betekent niet automatisch dat men zich ook hetzelfde kleedt en op dezelfde manier tegen het leven aankijkt. Alomvattende subculturen, zoals de punkers in de jaren tachtig, bestaan niet meer (Duijvestijn e.a., 2003).

Verder onderzoek kan uitwijzen of er bepaalde groepen van uitgaanders (bijvoorbeeld homoseksuele mannen) of bezoekers van een bepaalde setting (GOA-feestjes) zijn die meer risicogedrag vertonen dan anderen.

Uit het onderzoek en de internationale literatuur merken we verschillen wat betreft het middelengebruik tussen enkele groepen (studenten, homo's, jeugdbewegingen,...). Belangrijk voor het ontwikkelen van preventie op maat is het zoeken naar de verschillende aanknopingspunten op basis van de specifieke kenmerken van deze groepen of van bepaalde settings.

BETEKENIS VAN MIDDELENGEBRUIK IN HET UITGAANSLEVEN

Belangrijkste gegevens uit het trendonderzoek 2004

Enkel in het kwalitatieve luik kregen we een zicht op de betekenis van middelengebruik binnen het uitgaansleven. Voorliggende cijfers ondersteunen weliswaar enkele uitspraken van de sleutelfiguren, maar worden niet opnieuw afzonderlijk benoemd.

Volgens de interviewees in 2004 zal er altijd een relatie bestaan tussen muziek, uitgaansleven en middelengebruik. De stabilisatie vanaf een bepaalde leeftijd is volgens de uitgaanders en de professionelen uit het uitgaansleven het gevolg van het feit dat men rond die leeftijd meer verantwoordelijkheid krijgt (een gezin, samenwonen, werk,...) en minder uitgaat.

Toch is de link tussen muziek, uitgaan en middelengebruik volgens de geïnterviewden geen oorzakelijk verband. Zo hebben we gezien in de cijfers dat in sommige scenes meer druggebruik voorkomt dan in andere: de link tussen GOA-feestjes en druggebruik is heel duidelijk. Maar hier wordt elektronische muziek gedraaid zoals in andere settings. Het is dus niet zozeer de muziek die bepalend is voor het druggebruik, maar wel de setting en het publiek dat deze setting lokt.

Uitgaan, muziek en druggebruik hebben volgens de interviewees elk op zich eenzelfde functie: ze zijn voor mensen een vlucht uit de dagelijkse sleur en drukte. Wanneer mensen uitgaan willen ze er ten volle van genieten. Het zijn dan ook positieve overwegingen om te gebruiken die opgesomd worden: meer plezier en genieten van de avond, goed gevoel, lekker, ...

Literatuur

Jongeren zelf zien uitgaan als een aangename tijdsbesteding. Het weekend wordt in positieve termen gedefinieerd omdat het geassocieerd wordt met 'vrijheid', waaraan geen verplichtingen en verantwoordelijkheden te pas komen (Calafat e.a., 2001). Ook het middelengebruik heeft hier zijn plaats: drugs geven de jongeren de gelegenheid om een parallel leven te creëren dat een tegengewicht biedt aan de onzekerheden van het dagelijks leven (Moore & Miles, 2004). Volgens deze laatste onderzoekers is middelengebruik dus niet enkel een vlucht uit de dagelijkse sleur. Calafat e.a. (2003) concludeerden dat uitgaan en plezier hebben niet noodzakelijk wil zeggen dat men veel gaat drinken, roken of drugs gebruiken. En dronken worden of onder invloed geraken is niet de enige manier om aan de dagelijkse routine te ontsnappen. Ook tijdens vakanties zien we in onderzoek dat het druggebruik en ander risicogedrag in frequentie toeneemt (Bellis et al., 2003).

De jongeren geven aan hun middelengebruik vaak een positieve functie (Decorte e.a., 2003; Lambrecht e.a., 2002; Bieleman e.a., 1998; Engels & Knibbe, 1997). De belangrijkste functies voor hun middelengebruik hebben te maken met ontspanning, vrije tijd en sociale activiteiten met vrienden. De positieve effecten van de middelen geven hier bovendien een specifieke invulling aan: alcohol werkt ontremmend en men zal gemakkelijker overgaan tot interacties met anderen, xtc helpt ontspannen, men neemt de dingen intenser waar, men krijgt een gevoel van samenhang, men heeft meer energie,...

Steeds meer onderzoekers hebben het over de normalisatie van druggebruik in het kader van recreatief gebruik (Duff, 2005; Parker et al., 1998; Parker et al., 2002; O'Callaghan & Hannon, 2003). Theorieën over deviant gedrag of subculturen schieten volgens hen tekort in het verklaren van het druggebruik van adolescenten. Ze hebben het hier dan enkel over recreatief gebruik en niet over het excessieve gebruik van sommige jongeren. Occasioneel, recreatief gebruik maakt steeds meer deel uit van de vrije tijd en consumptiepatronen van jongerenculturen. Dit heeft volgens de onderzoekers te maken met de veranderende maatschappij waar de adolescent in opgroeit. De individualisering dwingt de jongeren er toe om vaker een time-out te nemen en dit uit zich in het uitgaan gepaard met middelengebruik. Steeds meer ontwikkelt de persoonlijke en sociale identiteit van jongeren zich in hun vrije tijd (Parker et al., 1998; Parker et al., 2002). Wibberley & Price (2000) vinden in hun onderzoek argumenten die voor en tegen dit normalisatie-debat spreken. Zij concluderen dat er zwak bewijs is van de normalisatie van cannabisgebruik. Er wordt duidelijk een onderscheid gemaakt met andere illegale drugs.

Reflecties en aanzetten

We mogen niet onderschatten en niet uit het oog verliezen hoe belangrijk het uitgaan voor jonge mensen is. Uitgaan geeft een bepaalde betekenis aan hun leven (Calafat e.a., 2003). Een aanbod dat jonge mensen stimuleert om zich meer op verscheidene, creatieve en participatieve manieren te amuseren heeft een preventieve waarde.

De vrijetijdsindustrie voorziet niet alleen het aanbod voor de uitgaanders, maar definieert entertainment en creëert de condities waarin jongeren hun vrije tijd spenderen (Calafat e.a., 2003). Met andere woorden, deze industrie draagt een grote verantwoordelijkheid in het socialisatieproces van de jonge uitgaander. Preventie kan dus best de mogelijkheden creëren om een samenwerking met de vrijetijdsindustrie aan te gaan.

Om te begrijpen waarom sommige jongeren op een bepaalde leeftijd middelen gaan gebruiken (en na verloop van tijd terug stoppen), is aandacht voor de betekenis van uitgaan en middelengebruik voor jonge mensen van essentieel belang. Alleen dan is het mogelijk een zinvol beleid op het gebied van preventie te formuleren. Onderzoek naar de motieven waarom uitgaanders al dan niet drugs gebruiken is nog te beperkt. Verder onderzoek dat peilt naar de motieven voor al dan niet gebruik is belangrijk.

Het druggebruik waar we hier over praten wordt gezien als 'recreatief druggebruik'. De gebruikers zelf zien het als een onderdeel van hun vrije tijd waarin ze eens goed willen feesten en plezier maken (Shapiro, 1988). Er dient nog meer aandacht te gaan naar de groep van uitgaanders die blijft gebruiken en/of problemen krijgt. Verder onderzoek moet uitwijzen waarom bepaalde gebruikers toch blijven gebruiken en een langdurige gebruikerscarrière opbouwen.

Naast onze aandacht binnen preventie voor deze specifieke groepen blijft het ook belangrijk om het niet-gebruik te promoten, zeker als het gaat over jongeren van secundaire schoolleeftijd. Preventie binnen het onderwijs en het jeugdwerk bereiken ook de jongeren in het uitgaansleven. Partywise, het preventieconcept in het uitgaansleven, richt zich op niet-gebruikers en gebruikers.

Belangrijkste gegevens uit het trendonderzoek 2003, 2004 en 2005

De uitgaanders – zowel gebruikers als niet-gebruikers – geven het meeste aan dat ze goed uitgeslapen zijn en voldoende water drinken om gezondheidsproblemen te voorkomen. Eén op vijf doet niks. Gebruikers zullen vaker aanduiden dat ze niet meer met de wagen rijden en voldoende afkoelen. De meeste middelen worden voornamelijk tijdens het uitgaan en in groep gebruikt. De uitgaanders kopen hun drugs voornamelijk niet tijdens hun uitgaansnacht, wel bij vrienden, in de coffeeshop of bij een vaste dealer. Verder blijkt dat hoe vaker uitgaanders in het laatste jaar illegale drugs gebruikten, hoe meer ze hun middelen bij een vaste dealer kopen.

In vergelijking met 2003 geven uitgaanders nu vaker aan dat ze voldoende water drinken en niet meer met de wagen rijden. Bijna alle middelen werden toen ook meer individueel gebruikt, behalve cocaïne dat toen meer in groep werd gebruikt. We zien een daling van cannabisgebruik tijdens en na het uitgaan. Ook speedgebruik tijdens het uitgaan is gedaald. Omtrent het koopgedrag zijn geen verschillen.

De sleutelfiguren (2004) merken minder problemen door alcohol- en/of druggebruik dan vroeger. Dit heeft volgens hen te maken met het bewuster omgaan van gebruikers met hun drugs en de preventieve maatregelen die getroffen worden in de locaties. Bij enkelen maken deze deel uit van een globaal beleid binnen hun club.

Literatuur

Geen gebruik van middelen is het veiligste. Voor de gebruikers wordt de laatste tijd steeds meer erkend dat het geven van eenvoudige, elementaire regels over de veiligheid in uitgaansgelegenheden een goede manier is om schade door druggebruik te voorkomen (EWDD, 2002a). Er bestaan hier reeds enkele publicaties over zoals Safer Clubbing (Webster e.a., 2001), Sorted, Veilig Feesten (VAD, pilootfase in 2006) en enkele websites zoals dance safe en rave safe, partywise¹⁶,... Deze publicaties en website geven meer informatie voor de organisator en/of uitgaander en promoten veilig en gezond uitgaan.

Ook gebruikers zelf blijken bewust te zijn van de risico's die gepaard gaan met gebruik. Zo wijst een onderzoek van Akram en Galt (1999) bij xtc-gebruikers in het Verenigd Koninkrijk er op dat vier op vijf van de respondenten één of meerdere maatregel(en) neemt om de schade van het gebruik te beperken. De meest gebruikte maatregel is het drinken van voldoende water en op de tweede plaats regelmatig af te koelen (chill out). Verder wijzen de resultaten er op dat er onvoldoende kennis is over de verschillende maatregelen die gebruikers kunnen nemen tijdens het uitgaan.

Het voornaamste risico dat vermeld wordt door de respondenten in het onderzoek van White et al. (2006) is de ongekende kwaliteit van de drugs die men inneemt en het gevaar op afhankelijkheid. Voordelen die gepaard gaan met het gebruik van drugs zijn effecten op het humeur, sociale voordelen, functionele aspecten en de specifieke drugeffecten. Volgens de auteurs zal het nodig zijn dat harm reductionboodschappen de voordelen van druggebruik erkennen, willen ze geloofwaardig en aanvaardbaar zijn.

¹⁶ www.dancesafe.org; www.ravesafe.org, www.partywise.be

Reflecties en aanzetten

Een globale aanpak van de drugthematiek vertrekt van een welzijnsbevorderend beleid. Een tweede niveau is het preventiebeleid dat gedragen wordt door alle maatschappelijke sectoren. Binnen de organisatie kaderen preventiemaatregelen het best binnen een globaal alcohol- en drugbeleid. Een evenwichtig en samenhangend geheel van initiatieven op de vier niveaus (eerste hulp en zorg, structurele omkadering, regelgeving en voorlichting en vorming) bepaalt in grote mate het succes van een beleid. Eenzijdige of éénmalige initiatieven gaan verloren. Continuïteit is dan ook één van de werkingsprincipes van preventie. Een duurzame gedragsverandering kan enkel op lange termijn worden gerealiseerd (Lambrechts, 2001).

7. Conclusie

Middelengebruik en uitgaan is in Vlaanderen een weinig onderzocht fenomeen. VAD geeft met dit onderzoek een aanzet tot het objectiveren van het middelengebruik in het uitgaansleven. De resultaten laten ons toe om meer inzicht in deze setting te krijgen en concrete preventie-initiatieven te ontwikkelen.

Enerzijds zijn er nu cijfergegevens van de enquêtes van 2003 en 2005 ingevuld door uitgaanders. Anderzijds zijn er de interviews met professionelen uit het uitgaansleven en de uitgaanders zelf. De interviews gaven enkele nieuwe trends of aandachtspunten aan, zodat we de vragenlijst in 2005 minimaal hebben aangepast. De resultaten van deze bevraging kunnen we nu naast de cijfers leggen van 2003. Opvallendste verschillen zijn het dalend gebruik van het laatstejaarsgebruik van cannabis, alcohol, speed en dan gaat het hier voornamelijk over het regelmatig gebruik dat gedaald is. De dagelijkse gebruikers van cannabis is in vergelijking met 2003 bijna 10% gedaald, maar dit cijfer blijft verontrustend. Andere resultaten van het middelengebruik en gecombineerd gebruik zijn bijna hetzelfde. Zo is alcohol uitgaansdrugs nummer één.

Het middelengebruik stijgt binnen een bepaalde leeftijdsgroep en kent daarna een stabilisatie van het gebruik. Dit zou te maken hebben met bijkomende verantwoordelijkheden op die leeftijd zoals een job en gezin.

Bepaalde settings en muziekgenres blijken uitgaanders aan te trekken die meer middelengebruik vertonen, maar de laatste tijd merken de professionelen uit het uitgaansleven dat de gebruikers bewuster en meer verantwoord omgaan met dit gebruik.

8. Bibliografie

- Adlaf, E.M., & Smart, R.G. (1997). Party subculture of dens of doom? An epidemiological study of rave attendance and drug use patterns among adolescent students. *Journal of psychoactive drugs*, 29 (2), 193-198.
- Akram, G., & Galt, M. (1999). A profile of harm-reduction strategies and co-use of illicit and licit drugs amongst users of dance drugs. *Drugs: education, prevention and policy*, 6, 215-25.
- Alcohol en opvoeding. (2004a). *Indrinken populair bij jongeren*. Internetsite: <http://www.alcoholenopvoeding.nl/opvoedingsadvies.php3?kleur=groen&id=11>. Afgehaald op 29 mei 2006.
- Allott, K., & Redman, J. (2006). Patterns use and harm reduction practices of ecstasy users in Australia. *Drug and alcohol dependence*, 82, 168-176.
- Bayingana, K., Demarest, S., Gisle, L., Hesse, E., Miermans, P.J., Tafforeau, J. & Van Der Heyden, J. (2006). *Gezondheidsenquête België 2004. Boek III Leefstijl. Gebruik van alcohol*. IPH/EPI Reports nr. 2006 – 035. Brussel: Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, Afdeling epidemiologie. Internetsite: <http://www.iph.fgov.be/epidemio/hisia/index.htm>. Afgehaald op 10 februari 2006.
- Beatty, R., Geckle, M.O., Huggins, J. , Kapner, C., Lewis, K., & Sandstorm, D.J. (1999). Gay men, lesbians and bisexuals. In McCrady, B.S., & Epstein, E.E. (Eds.), *Addictions: a comprehensive guidebook* (554-552). New York: Oxford university press.
- Bellis, M.A., Hughes, K., & Lowey, H. (2002). Healthy nightclubs and recreational substance use: from a harm minimisation to a healthy settings approach. *Addictive behaviors*, 27, pp. 1025-1035.
- Bellis, M.A., Hughes, K., Bennett, A., & Thomson, R. (2003). The role of an international nightlife resort in the proliferation of recreational drugs. *Addiction*, 98, 1713-1721.
- Bernaert, I., & Kinable, H. (2003). *Over jongeren en middelengebruik: de cijfers ontcijferd*. Brussel: VAD.
- Bieleman, B., Maarsingh, H., & Meijer, G. (1998). *Aangeschoten wild: onderzoek naar jongeren, alcohol, drugs en agressie tijdens het uitgaan*. Groningen: Intraval.
- Bosson, M. (2006). Presentatie op DIMS-landdag: *Stand van zaken op de Nederlandse drugsmarkten*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Bouverne-De Bie, M. (1998). *Cursus sociale pedagogiek*. Gent : Academische press.
- Buisman, W.R., & Esseveld, P. (1988). Alcoholpreventie onder jongeren: De rol van opvoeding en onderwijs. In: J.C. van der Stel & W.R. Buisman (red), *Alcoholpreventie: Achtergronden, praktijk en beleid* (148-165). Alphen aan den Rijn: Samson.
- Bux, D.A. (1996). The epidemiology of problem drinking in gay men and lesbians : A critical review. *Clinical psychology review*, 16, 277-298.
- Calafat, A., Bohrn, K., Juan, M., Kokkevi, A., Maalsté, N., Mendes, F., Palmer, A., Sherlock, K., Simon, J., Stocco, P., Sureda, M.P., Tossman, P., van de Wijngaart, & Zavatti, P. (1999). *Night life in Europe and recreative drug use*. Sonar 98. Valencia: Irefrea.
- Calafat, A., Fernandez, C., Juan, M., Anttila, A., Arias, R., Bellis, M., Bohrn, K., Fenk, R., Hughes, K., Kersch, A.V., Kokkevi, A., Mendes, F., Siamou, I., Simon, J., Spyropoulou, M., van de Wijngaart, G., & Zavatti, P. (2003). *Enjoying the nightlife in Europe: the role of moderation*. Palma de Mallorca: Irefrea.

- Calafat, A., Fernandez, C., Juan, M., Bellis, M., Bohrn, K., Hekkarainen, P., Kilfoyle-Carrington, M., Kokkevi, A., Maalsté, N., Mendes, F., Siamou, I., Simon, J., Stocco, P., & Zavatti, P. (2001). *Risk and control in the recreational drug culture: SONAR project*. Palma de Mallorca: Irefrea.
- Calafat, A., Stocco, P., Mendes, F., Simon, J., van de Wijngaart, Sureda, M.P., Palmer, A., Maalsté, N., & Zavatti, P. (1998). *Characteristics and social representation of ecstasy in Europe*. Palma de Mallorca: Irefrea.
- Chen, M.-J., Miller, B.A., Grube, J.W., & Waiters, E.D. (2006). Music, substance use and aggression (2006). *Journal of studies on alcohol, may 2006*, 373-381.
- Club Health (2002). Abstract book: *The second international conference on night-life substance use and related health issues*. Rimini: club health.
- Cochran, S.D., Ackerman, D., Mays, V.M., & Ross, M. (2004). Prevalence of non-medical drug use and dependence among homosexually active men and women in the US population. *Addiction*, 99, 989-998.
- Currie, C., Roberts, A., Morgan, R., Smith, W., Settertobulte, O., Samdal & V., Barnekow Rasmussen (eds.). *Young People's Health in Context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study: International Report from the 2001/2002 survey*. Copenhagen: WHO.
- De Bruin, D., Maalsté, N., & van de Wijngaart, G. (1999). *Goed fout gaan : eerste hulp op grote dansevenementen*. Utrecht: Centrum voor Verslavingsonderzoek.
- De Donder, E. (2005). *Alcohol, illegale drugs, medicatie en gokken. Recente ontwikkelingen in Vlaanderen 2003-2004*. Brussel: VAD.
- De Maeseneire, I. (2002). *Over alcopops en andere trendy drankjes*. Brussel: VAD.
- Decorte, T., Muys, M., & Slock, S. (2003). *Cannabis in Vlaanderen: Patronen van cannabisgebruik bij ervaren gebruikers*. Leuven: Acco.
- Devriendt, W. (2003). *Een lokaal alcohol- en drugbeleid: op elk vlak de juiste aanpak, het uitgaansleven*. Brussel: VAD.
- Duff, C. (2005). Party drugs and party people: examining the 'normalization' of recreational drugs use in Melbourne, Australia. *International Journal of Drug policy*, 16, 161-170.
- Duijvestijn, H.H., v. Steensel, K.M., Verveen, J., & Boschma, J. (2003). *Voorbij label en lifestyle: jongerenmarketing in volwassen perspectief*. Internetsite: <http://www.smo.nl/html/boek2003.htm>. Afgehaald op 10 mei 2005.
- Dyter, R., & Lockley, P. (2003). Drug Misuse amongst People from the Lesbian, Gay and Bisexual Community – a scoping study. Internetsite: <http://213.121.214.244/ReportsandPublications/Diversity/1059645514/LGB%20scoping%20study.doc>. Afgehaald op 30 mei 2006.
- Engels, R.C.M.E., Knibbe, R. A. (1997). De zonnige zijde van alcoholgebruik: de betekenis van drinken en uitgaan voor jongeren. *Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychotrope stoffen*, 22 (3), pp. 154-163.
- Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (1999). *Feasibility study on detecting, tracking en understanding emerging trends in drug use*. Lissabon: EWDD.
- Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2002a). Recreatief druggebruik – een belangrijke uitdaging voor de EU. *Drugs in beeld*, briefing 6, november-december.

- Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2002b). *Workgroup of qualitative research on new drug trends*. Internetsite: <http://www.qed.org.uk/resources/workgroups/trends/trends.shtml>. Afgehaald op 15 januari 2003.
- Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2003). *Jaarverslag 2003: Stand van de drugsproblematiek in de Europese Unie en Noorwegen*. Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.
- Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2004). *Jaarverslag 2004: Stand van de drugsproblematiek in de Europese Unie en Noorwegen*. Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.
- Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2005). *Jaarverslag 2005: Stand van de drugsproblematiek in Europa*. Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.
- Evenepoel, T. (2005). *Jaarverslag 2004*. Brussel: VAD.
- federale regering (2001). *Beleidsnota van de federale regering in verband met drugproblematiek* (niet-gepubliceerde beleidsnota). Brussel: federale regering.
- Ferreira, S.E., de Mello, M.T., & Formigoni, M.L. (2004). Can energy drinks affect the effects of alcoholic beverage. A study with users. *Rev. Assoc. Med. Bras.*, 50 (1), pp. 48-51.
- Forsyth, A. J. M., & Barnard, M. (1998). Relationships between Popular Music and Drug Use among Scottish Schoolchildren, *International Journal of Drug Policy*, 9, 125 - 132.
- Forsyth, A. J. M., Barnard, M. & McKeganey, N. P. (1997). Musical Preference as an Indicator of Adolescent Drug Use, *Addiction*, 92: 10, pp. 1317 - 1325.
- Foster, J., Jefferson, G., Tkaczuk, N., & Vernon, M.. (2005). *Outing drugs: report of the community-led research project focusing on drug and alcohol use by Gay Men's Health Wiltshire & Swindon amongst the gay and bisexual mal communities in wiltshire and Swindon*. Internetsite: www.gmhp.demon.co.uk/drugs/report.html. Afgehaald op 4 augustus 2005.
- Geirnaert, M. (2002). Hoofdstuk 5: Preventiestrategieën. In: *Alcohol- en druggebruik: gedifferentieerde aanpak van preventie tot hulpverlening*. De donder, E., De Maeseneire, I., Geirnaert, M., Lambrechts, M., Roose, N., Van Baelen, L., & Verstuyf, G. Kluwer: Mechelen.
- Halkitis, P.N., Fischgrund, B.N., Parsosn, J.T. (2005). Explanations for methamphetamine use among gay and bisexual men in New York city, *Substance use and misues*, 40, 1331-1345.
- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnason, T., Ahlström, S., Balakireva, O., Kokkevi, A. & Morgan, M. (2004). *The ESPAD Report 2003. Alcohol and other Drug use among students in 35 European Countries*. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs, The Pompidou group at the Council of Europe.
- Janssens, J.G. (1985). Betrouwbaarheid en validiteit in interpretatief onderzoek, *Pedagogisch Tijdschrift*, 10 (3), pp. 149-161.
- Jonker, J., & Penninck, B. (2000). *De kern van methodologie: een inleiding*. Assen: Van Gorcum.
- Kinable, H. (2005). *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School. Syntheserapport schooljaar 2004-2005*. Brussel: VAD.
- Korf, D.J., Nabben, T., & Benschop, B. (2003). *Antenne 2002: trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Universiteit Amsterdam.

- Lambrecht, P., Andries, C., & Engels, T. (2002). *Trends in het genotmiddelengebruik bij adolescenten van Vlaams-Brabant: Onderzoek naar het tabak-, alcohol-, geneesmiddelen- en illegaal genotmiddelengebruik en andere risicogedragingen in de provincie Vlaams-Brabant bij jongeren van 12 tot 22 jaar*. Brussel: vakgroep ONLE – VUB.
- Lambrechts, M. (2001). *Een ticket voor een alcohol- en drugbeleid in uw bedrijf*. Merendree: Sintjoris.
- Laudens, F. (2004). *Combigebruik. Dossier*. Brussel: VAD.
- Lawrence Neuman, W. (1997). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches (third edition)*. London: Allyn and Bacon.
- Lee, S.J., Galanter, M., Dermatis, H., & McDowell, D. (2003). Circuit parties and patterns of drug use in a subset of gay men. *Journal of addictive diseases*, 22, 47-60.
- Lombaert, G. (2005). *Risico- en protectieve factoren in verband met middelengebruik. Onderzoek bij 14- tot 18-jarige scholieren in de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Zeeland*. Gent: De Sleutel, Dienst wetenschappelijk onderzoek.
- Malbon, B. (1999). *Clubbing. Dancing, Ecstasy and Vitality*. London : Routledge.
- Mattison, A.M., Ross, M.W., Wolfson, T., Franklin, D., & HNRC Group (2001). Circuit part attendance, club drug use, and unsafe sex in gay men. *Journal of Substance Abuse*, 13 (1), pp. 119-126.
- Measham, F., Aldridge, J., & Parker, H. (2001). *Dancing on drugs: risk, health and hedonism in the british club scene*. London: Free Association Books.
- Moore, K., & Miles, S. (2004). Young people, dance and the sub-cultural consumption of drugs. *Addiction Research and Theory*, 12 (2), pp. 507-523.
- Nabben, T., & Korf, D. (2000). *De combiroes: gecombineerd gebruik van alcohol met cannabis, cocaïne, xtc en amfetamine*. Amsterdam: Thela Thesis.
- Nabben, T., Quaak, L., & Korf, D.J. (2005) *Nl. trendwatch: gebruikersmarkt uitgaansdrugs in Nederland 2004-2005*. Amsterdam: Rozenbergh Publishers.
- O'Callaghan, F.V., & Hannon, T. (2003). Normalization of marijuana use: Its effects on adolescents' intentions to use marijuana. *Substance use and misuse*, 38 (2), pp. 185-199.
- Parker, H., Aldridge, J., & Measham, F. (1998). *Illegal leisure: the normalization of adolescent recreational drug use*. London: Routledge.
- Parker, H., Williams, L., & Aldridge, J. (2002). The normalization of sensible recreational drugs use: more evidence from the North West England longitudinal study. *Sociology*, 36 (4), 941-964.
- Parsons, J.T., Halkitis, P.N., & Bimbi, D.S. (2006). Club drugs use among young adults frequenting dance clubs and other social venues in New York City, *Journal of Child & Adolescent Abuse*, 15 (3), 1-14.
- Passies, G. (1991). Alcoholgebruik bij jeugdige ongevals slachtoffers. *Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychotrope stoffen*, 17, pp. 5-59.
- Pijlman, P.T.A., Krul, J., & Niesink, R.J.M. (2003). *Uitgaan en veiligheid: feiten en fictie over alcohol, drugs en gezondheidsverstoringen*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Riley, S.C.E., James, C., Gregory, D., Dingle, H., & Cadger, M. (2001). Patterns of recreational drug use at dance events in Edinburgh, Scotland. *Addiction*, 96, pp. 1035-1047.

- Rosiers, J. (2004). *Preventie van alcohol- en andere drugproblemen. Monitoring van activiteiten 2003*. Brussel: VAD.
- Ross, M. W., Mattison, A.M., & Franklin, D.R. (2003). Club drugs and sex on drugs are associated with different motivations for gay circuit party attendance in men. *Substance use and misuse*, 38 (8), pp. 1173-1183.
- Schifano, F., Di Furia, L., Forza, G., Miniuci, N., Bricolo, R. (1998). MDMA consumption in the context of polydrug abuse : a report on 150 patients. *Drug and alcohol dependence*, 52, 85-90.
- Shapiro, H. (1988). *Waiting for the man: the story of drugs and popular music*. London: Quartet Books.
- Sleiman S., (eds) (2005). *Belgisch nationaal rapport over drugs – 2005*. EMCDDA: Lissabon.
- Stall,R., Paul, J.P., Greenwood, G., Pollack, L.M., Bein, E., Crosby, G.M., Mills, T.C., Binson, D, Coates, T.J., & Catania, J.A. (2001). Alcohol use, drug use and alcohol-related problems among menwho have sex with men: The urban men’s health study. *Addiction*, 96, 1589-1601.
- Tersago, M., & Weyts, P. (2004). *GOA: evaluatierapport – mei 2004*. Politie Centrale Dienst Drugs.
- Topp, L., Hando, J., Dillon, P., Roche, A., & Solowij, N. (1999). Ecstasy use in Australia: patterns of use and associated harm. *Drug and Alcohol dependence*, 55, 105-115.
- Tossmann, P., Boldt, S., & Tensil, M-D. (2001). The use of drugs within the techno party scene in European metropolitan cities. *European addiction research*, 7, pp. 2-23.
- VAD (2001). *EWS-brief 2001*. Brussel: VAD.
- Van Havere, T., De Donder E., DeVriendt, W., Geirnaert, M., Rosiers, J. & Schrooten, J. (2004). *Partywise: Kwantitatief onderzoek naar trends in druggebruik in het uitgaansleven - 2003*. Brussel: VAD.
- Vereecken, C. & Maes, L. (2002). *Voorlopig rapport jongeren en gezondheid 1990-2002*. Gent: Universiteit Gent. Internetsite: <http://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be>. Afgehaald op 5 mei 2003.
- Vogels, M. (1999). *Beleidsnota inzake de Bijzondere Jeugdzorg*. Brussel: federale regering.
- Webster, R., Goodman, M., & Whalley, G. (2001). *Safer Clubbing: Guidance for licensing authorities, club managers and promoters*. London: DPAS.
- White, B., Degenhardt, L., Breen, C., Bruna, R., Newman, J., & Proudfoot, P. (2006). Risk and benefit perceptions of party drug use. *Addictive behaviors*, 31, 137-142.
- WHO (1997). *Amphetamine-stimulants: report of the WHO meeting on amphetamines, MDMA and other psychostimulants*. Geneva: WHO.
- Wibberley, C., & Price, J.F. (2000). Young people’s Drug Use: facts and feelings – implications for the normalization debate, *Drugs: education, prevention and policy*, 7 (2), 147-162.
- Winstock, A.R., Griffiths, P., & Stewart, D. (2001). Drugs and the dance music scene: a survey of current drug use patterns among a sample of dance music enthusiasts in the UK. *Drug and Alcohol Dependence*, 64, pp. 9-17.

Bijlage 1

	<i>Nooit gebruikt</i>		<i>Ooit, maar niet het laatste jaar</i>		<i>1 x per maand of minder</i>		<i>Meerdere malen per maand</i>		<i>1 x per week</i>		<i>Meerdere malen per week</i>		<i>dagelijks</i>	
	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>
Alcohol	3,6	6,5	2,4	4,0	9,2	11,6	16,9	20,7	17,7	17,0	39,5	33,5	10,7	6,7
Energy drinks	26,2	26,1	13,8	15,8	24,8	27,5	17,6	12,8	8,6	8,8	7,5	6,8	1,6	2,1
alcohol in combinatie met energy drinks		40,6		15,4		20,2		11,4		6,8		4,6		0,9
Cannabis	33,2	41,9	18,4	19,7	10,7	11,8	6,3	6,1	4,1	3,0	7,4	5,9	20,0	11,6
xtc	69,1	72,6	12,1	11,6	11,0	9,4	3,9	2,9	2,4	2,0	1,1	0,8	0,5	0,8
Cocaïne	76,8	77,4	11,7	10,3	7,0	7,0	2,3	2,6	0,8	1,5	0,6	0,6	0,6	0,6
Smartdrugs	78,9	78,8	11,6	13,0	5,5	5,2	2,2	1,4	1,4	0,9	0,2	0,5	0,3	0,3
Speed	78,9	81,8	11,4	11,2	5,5	3,3	2,3	1,7	0,3	0,9	0,8	0,5	0,8	0,6
Kalmeringsmiddelen	82,8	84,8	10,6	9,9	4,2	2,9	1,1	1,1	0,3	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Opwekkende medicatie	83,9	86,2	9,9	8,8	3,4	2,3	0,9	1,2	0,3	0,5	0,6	0,5	0,9	0,6
Psilo's/paddo's	73,9	79,4	16,8	16,1	7,5	3,5	0,9	0,5	0,5	0,2	0,2	0,0	0,2	0,5
Poppers	79,2	85,2	17,2	12,1	2,7	1,4	0,5	0,8	0,3	0,5	0,0	0,0	0,2	0,2
LSD	88,7	89,8	9,2	7,9	1,4	1,4	0,5	0,5	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,3
Ketamine	96,6	95,5	2,5	2,9	0,6	0,3	0,2	0,8	0,0	0,3	0,0	0,2	0,2	0,2
Viagra®	97	97,4	0,6	0,9	0,3	0,8	0,3	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	1,6	0,8
GHB	93,6	92,1	4,5	6,2	1,1	0,9	0,5	0,3	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2	0,3
Heroïne	95,9	97,9	2,7	1,1	0,5	0,3	0,2	0,0	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,5